

WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY W OPOLU
OPOLSKIE OBSERVATORIUM RYNKU PRACY

DIAGNOZA SYTUACJI BEZROBOTNEJ MŁODZIEŻY

**SKRÓT RAPORTU Z BADANIA
W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM**

MACIEJ FILIPOWICZ

Opole, 2014

Ministerstwo Pracy
i Polityki Społecznej

WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY
W OPOLU

SPIS TREŚCI

1. Ogólne założenia projektu badawczego	1
2. Analiza danych zastanych z zakresu bezrobocia rejestrowanego	3
3. Wyniki badania sondażowego wśród bezrobotnych w wieku 18-24	10
3.1. Uwagi metodologiczne	10
3.2. Sytuacja społeczno-ekonomiczna	11
3.3. Kapitał ludzki	15
3.4. Preferencje zatrudnieniowe	19
3.5. Zaangażowanie bezrobotnych w zmianę swojej sytuacji	23
3.6. Opinie o nowych rozwiązaniach instytucjonalnych dla bezrobotnej młodzieży	32
4. Podsumowanie	35

WYDAWCA:

Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

45-315 Opole, ul. Głogowska 25c, tel.: 77 44 16 701

www.wup.opole.pl, wup@wup.opole.pl

© 2014 Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu · Wszelkie prawa zastrzeżone

Skład, projekt graficzny i druk:

Art Engine – design studio · Ludmiła Sidorowska

www.artengine.pl · kom.: 606 32 77 56

1. OGÓLNE ZAŁOŻENIA PROJEKTU BADAWCZEGO

Badanie Diagnoza sytuacji bezrobotnej młodzieży stanowi podstawę dla wdrożenia w województwie opolskim rządowego programu Gwarancje dla młodzieży. Program ten stanowi odpowiedź na zdecydowanie trudniejsze położenie młodzieży na rynku pracy w stosunku do osób od niej starszych. Najlepszym tego przykładem są wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL). To na ich podstawie stwierdza się, że stopa bezrobocia ludności w wieku 15-24 lata przekracza 20%, podczas gdy ogólna stopa bezrobocia oscyluje w granicach 9%¹. Poniższy raport stanowi swoistą diagnozę bezrobotnych osób w wieku 18-24 lata. Jest to próba opisu sytuacji młodych bezrobotnych przy jednoczesnym ustaleniu, w jakim powiecie sytuacja jest najtrudniejsza.

W celu odpowiedzi na tak sformułowane pytanie projekt badawczy oparto na dwóch podejściach analitycznych. Z jednej strony wykorzystano dostępne dane zastane (statystykę publiczną), z drugiej natomiast zrealizowano sondaż wśród bezrobotnych.

Analizę przeprowadzono na podstawie dostępnych danych pochodzących ze sprawozdań statystycznych MPiPS-O1, jak również w oparciu o dane źródłowe zgromadzone w systemie obsługi bezrobotnych SI SYRIUSZ.

¹ <http://opole.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/praca-wynagrodzenie/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosc-w-województwie-opolskim-ii-kwartal-2014,1,21.html>

CEL SONDAŻU SPOŁECZNEGO

Ustalenie zaangażowania bezrobotnych w zmianę własnego położenia na rynku pracy (poszukiwanie zatrudnienia, skala bierności zawodowej, skłonność do podnoszenia własnych kwalifikacji).

Poznanie preferencji zatrudnienia (formy zatrudnienia, aspiracje finansowe, mobilność przestrzenna).

Określenie skali zainteresowania nowymi formami wsparcia wprowadzonymi w wyniku nowelizacji „Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”.

Analiza danych zastanych dotyczyła sytuacji z czerwca 2014 roku. Z kolei badanie sondażowe zostało przeprowadzone w IV kwartale 2014 roku w każdym powiatowym urzędzie pracy, na próbie 1000 osób dobieranych w sposób warstwowy. Kluczowymi zmiennymi przy doborze próby były płeć oraz wykształcenie. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety samodzielnie wypełniany przez respondentów.

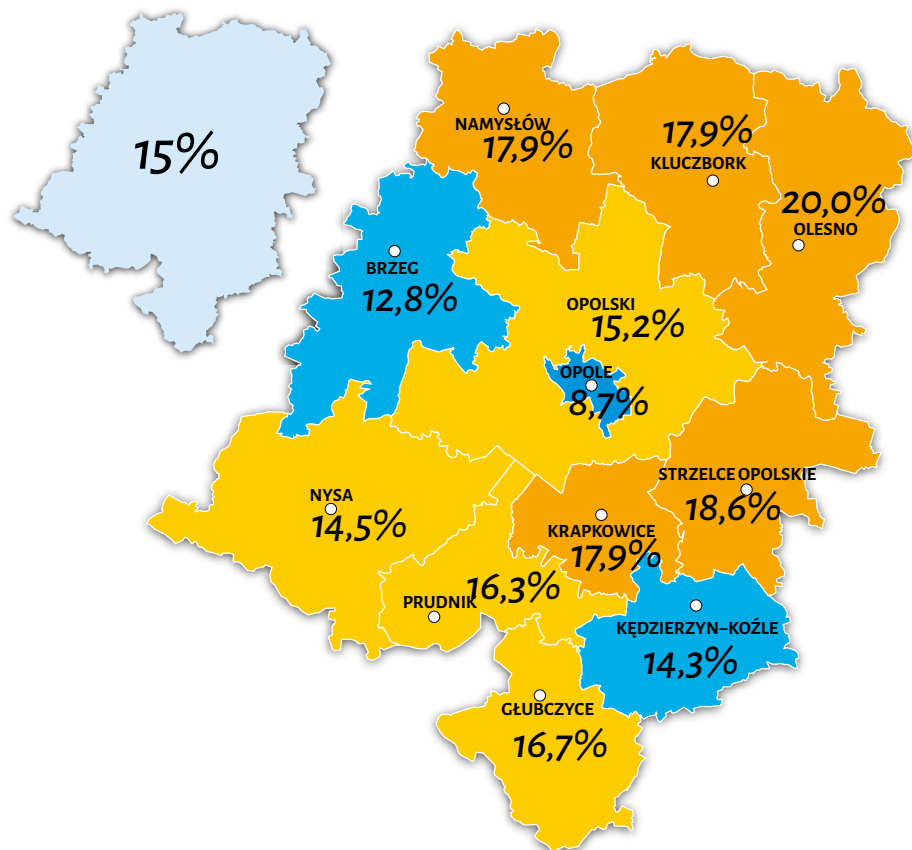
Rezultatem jest raport zawierający informacje w sposób możliwie kompleksowy opisujące położenie bezrobotnej młodzieży oraz ilustrujący jej aspiracje i oczekiwania. Raport zawiera również pewne rekomendacje odnośnie struktury wsparcia beneficjentów programu Gwarancje dla młodzieży.

Ilustrowane tu wyniki badania są jedynie skrótem pełnego raportu, który dostępny jest na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu adresem www.wup.opole.pl w zakładce **Gwarancje dla młodzieży**.

2. ANALIZA DANYCH ZASTANYCH Z ZAKRESU BEZROBOCIA REJESTROWANEGO

Poszczególne powiaty województwa opolskiego charakteryzują się różnym odsetkiem bezrobotnej młodzieży. Oznacza to tym samym, że sytuacja w całym województwie jest zróżnicowana, a wyrazić ją można, posiłkując się współczynnikiem zmienności. Jego wartość mieści się o 0 do 100%. Dane wykorzystane do analizy wskazują, że wartość tego współczynnika wynosi 18%. Wskazuje to raczej na niewielkie zróżnicowanie terytorialne². W rzeczywistości radykalna różnica występuje pomiędzy dwoma powiatami. Jest to miasto Opole, w którym odsetek bezrobotnej młodzieży wynosi raptem 8,7% oraz powiat oleski, w którym odsetek ten kształtuje się na poziomie 20%.

Mapa 1. Odsetek młodzieży w wieku 18-24 lat w ogóle bezrobocia – stan w końcu czerwca 2014 roku

2 Nawojczyk M., Przewodnik po statystyce dla socjologów, SPSS Polska, Kraków 2002, str. 95.

Bezrobotna młodzież nie jest zbiorowością homogeniczną. Różnicują ją kluczowe cechy, które jednocześnie wpływają na sytuację na rynku pracy. Przede wszystkim należy zaznaczyć, że spośród wszystkich zarejestrowanych w tej kategorii przeważają kobiety – jest ich 57%. Zróżnicowanie analizowanej zbiorowości widoczne jest także pod względem szeroko pojętych kwalifikacji. Wskazuje na to m.in. struktura wykształcenia. Na jej podstawie można stwierdzić, że bezrobotna młodzież jest słabo wykształcona. Większość z nich (27%) zakończyła edukację na poziomie gimnazjalnym lub niższym, a 24% to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Oprócz formalnego wykształcenia, spośród czynników, które mają istotny wpływ na pozycję na rynku pracy, wyróżnia się posiadanie kwalifikacji oraz doświadczenie zawodowe. Są to elementy kluczowe dla pozyskania oraz utrzymania zatrudnienia. W przypadku osób w wieku 18-24 lata sytuacja jest trudna, gdyż ok. 52% z nich nie posiada żadnych kwalifikacji, a 55% brakuje doświadczenia zawodowego.

Tabela 1. Wybrane cechy ogółu bezrobotnych oraz w wieku 18-24 lata – stan w końcu czerwca 2014 r.

Wybrane cechy		Ogół	Młodzież
Kobiety		52%	57%
Bez kwalifikacji zawodowych		33%	52%
Bez doświadczenia zawodowego		19%	55%
Wykształcenie	wyższe	10%	6%
	policealne i średnie zawodowe	20%	23%
	średnie ogólnokształcące	10%	20%
	zasadnicze zawodowe	29%	24%
	gimnazjalne i niższe	31%	27%

Prezentowana charakterystyka młodzieży wskazuje jednocześnie, że w porównaniu do ogółu bezrobotnych ich sytuacja jest problemowa. Pomimo tego, że generalnie posiadają lepsze wykształcenie (mniej osób kończących najniższy szczebel edukacji, większy odsetek kończących licea ogólnokształcące), to jednak braki kwalifikacyjne stawiają ją w znacząco trudniejszej sytuacji.

Określenie rzeczywistej sytuacji bezrobotnej młodzieży możliwe jest na podstawie kluczowych parametrów opisujących trwanie wbezrobociu. Należą do nich:

- ☒ Przeciętny czas trwania bezrobocia,
- ☒ Odsetek długotrwale bezrobotnych.

Przeciętny czas trwania bezrobocia jest rozumiany jako różnica pomiędzy datą rejestracji w PUP a datą, kiedy sporządzono bazę danych osób bezrobotnych. Z kolei odsetek długotrwale bezrobotnych w niniejszej analizie rozumiany jest jako udział osób nieprzerwanie bezrobotnych przez 6 miesięcy lub dłużej. Oba parametry są podstawowymi wskaźnikami wykorzystanymi przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju przy opracowaniu Planu realizacji Gwarancji dla młodzieży w Polsce. Wyróżnione wskaźniki służą monitoringowi sytuacji młodzieży w Polsce, są zatem kluczowe dla statystycznego opisu badanej kategorii osób³. Dla uzyskania możliwie kompletnej wiedzy oba wskaźniki odniesiono do wybranych kategorii społeczno demograficznych, tak aby uwidocznic ich wpływ na rzeczywistą sytuację badanej grupy. Kategorie te są analogiczne wobec tych, które znajdują się w sprawozdaniu MPiPS-01 o rynku pracy poświęconemu bilansowi i strukturze bezrobocia rejestrowanego.

Na podstawie danych ustalono, że:

- ☒ Przeciętny czas trwania bezrobocia to 8 miesięcy, a 44% osób w badanej grupie zostało uznanych za długotrwale bezrobotne.
- ☒ Położenie młodzieży ewidentnie uzależnione jest od płci. Kobiety znacząco dłużej pozostają bezrobotne, jak i większa ich ilość została uznana za długotrwale bezrobotne.
- ☒ Wykształcenie gimnazjalne lub niższe oraz zasadnicze zawodowe sprzyja wydłużeniu się czasu trwania bezrobocia.
- ☒ Wśród czynników wpływających negatywnie na sytuację bezrobotnej młodzieży należy wyróżnić macierzyństwo, zwłaszcza samotne, oraz niepełnosprawność.
- ☒ Różnice pomiędzy poszczególnymi powiatami pod względem sytuacji bezrobotnej młodzieży są znaczące. Odsetek długotrwale bezrobotnych różni się nawet o 10 punktów procentowych.

Tabela 2. Parametry trwania bezrobocia młodzieży – województwo

Wyróżnienie	Kategoria bezrobotnych	Średni czas trwania bezrobocia (miesiące)	Odsetek długotrwale bezrobotnych
Płeć	Kobiety	10	50%
	Mężczyźni	6	36%
Wykształcenie	Gimnazjalne i niższe	10	47%
	Zasadnicze zawodowe	10	51%
	Średnie ogólne	7	39%
	Policealne / średnie zawodowe	7	40%
	Wyższe	5	27%
Wybrane cechy społeczno-demograficzne	Zamieszkali na wsi	9	47%
	Absolwenci	3	11%
	Cudzoziemcy	5	50%
	Kobiety, które po urodzeniu dziecka nie podjęły zatrudnienia	18	76%
	Bez kwalifikacji zawodowych	9	45%
	Bez doświadczenia zawodowego	9	45%
	Bez wykształcenia średniego	10	49%
	Osoby samotnie wychowujące dziecko	16	70%
	Niepełnosprawni	10	50%
	Poprzednio pracujący	8	41%
	Dotąd niepracujący	9	49%
	Zwolnieni z zakładu pracy	6	35%
Przynależność do grupy zawodowej	2 – Specjaliści	5	26%
	3 – Technicy i inny średni personel	8	44%
	4 – Pracownicy biurowi	8	45%
	5 – Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	11	54%
	6 – Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	17	50%
	7 – Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	7	40%
	8 – Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	5	25%
	9 – Pracownicy przy pracach prostych	13	100%
PRZECIĘTNE		8	44%

Na podstawie powyższych danych oraz w oparciu o dodatkowe informacje można utworzyć jedną syntetyczną miarę zawierającą w sobie wiele elementów składowych, pozostających w ścisłym związku z rzeczywistą sytuacją na rynku pracy. W celu utworzenia takiego wskaźnika wytypowano pięć kluczowych zmiennych. Były to odpowiednio:

1. Potencjał demograficzny wyrażony odsetkiem młodzieży wśród ogółu bezrobotnych w danym powiecie (A).
2. Odsetek długotrwale bezrobotnej młodzieży, definiowanej jako łączny nieprzerwany czas bezrobocia przekraczający 6 miesięcy (B).
3. Odsetek młodzieży, która nie posiada żadnych kwalifikacji zawodowych (C).
4. Odsetek młodzieży, która nie posiada doświadczenia zawodowego (D).
5. Przeciętny czas trwania bezrobocia (E).

Tabela 3. Zestawienie wartości wskaźników cząstkowych – stan w końcu czerwca 2014

PUP	Wskaźnik – wartość (%)					Wskaźnik – ranga				
	A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
Brzeg	12,8	44,8	64,9	58,2	9,3	2	7	12	10	7
Głubczyce	16,7	47,8	52,9	68,0	9,5	7	8	7	12	10
Kędzierzyn-Koźle	14,3	48,7	54,8	57,5	9,6	3	10	9	9	11
Kluczbork	17,9	42,5	57,7	59,9	8,0	9	5	10	11	5
Krapkowice	17,9	40,0	48,2	43,6	7,7	10	4	4	1	3
Namysłów	17,9	43,1	50,9	57,0	8,4	8	6	6	7	6
Nysa	14,5	39,0	63,3	54,5	6,7	4	2	11	6	1
Olesno	20,0	49,2	24,3	54,3	9,5	12	11	1	5	9
Opole-Powiat	15,2	48,2	33,3	45,9	9,4	5	9	2	2	8
Prudnik	16,3	52,3	46,4	52,4	9,7	6	12	3	3	12
Strzelce Opolskie	18,6	39,2	54,5	52,6	7,7	11	3	8	4	4
Opole-Miasto	8,7	36,0	50,1	57,3	6,8	1	1	2	8	2

Powyższe parametry należy interpretować w taki sposób, że im niższe ich wartości, tym korzystniejsza sytuacja bezrobotnych. W związku z tym rzeczywiste położenie młodzieży jest wypadkową wszystkich wskazanych cech. W celu uwzględnienia wskazanych wymiarów i utworzenia jednego wskaźnika ilustrującego sytuację omawianej kategorii, zdecydowano się na procedurę standaryzowanych sum. Każdą zmienną zapisywano w jednostkach odchylenia standardowego, po czym sumowano. Im niższe wartości wskaźnika, tym sytuacja młodzieży jest korzystniejsza na tle sytuacji przeciętnej tj. wypadkowej

... ..

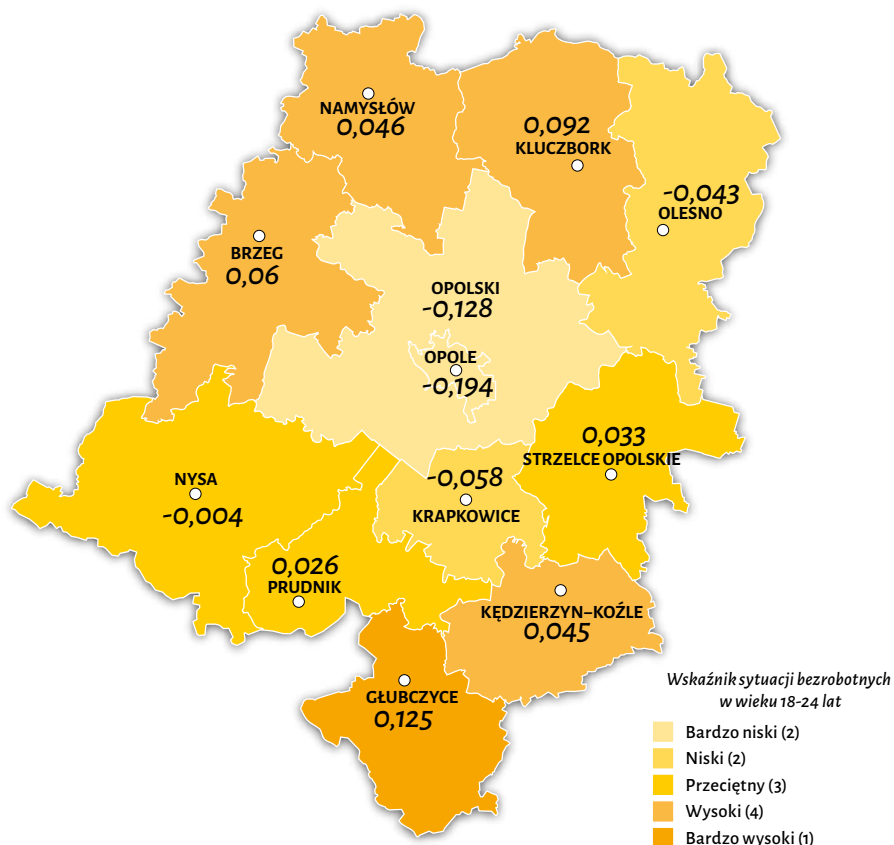
sytuacji we wszystkich powiatach łącznie. Utworzenie wskaźnika poprzedzono jednak procedurą ważenia zmiennych. Wszystkie wyróżnione parametry wpływają na sytuację bezrobotnych, jednak założono, że wpływ ten jest zróżnicowany. Dlatego też zdecydowano się przyznać stosowne wagi. Najwyższą wagę przyznano odsetkowi młodzieży bez kwalifikacji zawodowych (0,35), a w dalszej kolejności premiowano potencjał demograficzny (0,30) oraz brak doświadczenia zawodowego (0,15). Najniższy wpływ na ostateczną wartość wskaźnika przypisano odsetkowi długotrwale bezrobotnych (0,1) oraz średniemu rzeczywistemu czasowi trwania bezrobocia (0,1).

Punktem odniesienia dla tworzenia grup powiatów o zbieżnych parametrach jest wartość przeciętna dla wszystkich powiatów, którą wyraża zero. Wartości dodatnie wskazują na sytuację trudniejszą niż przeciętna, ujemne z kolei identyfikują sytuację korzystniejszą niż przeciętna. Wartości oscylujące wokół zera (dodatnie jak i ujemne) w rzeczywistości odwołują się do wartości umiarkowanych (przeciętnych).

Posiłkując się wartością krytyczną 0,8 odchylenia standardowego, utworzono pięć podstawowych klas powiatów, w których występuje statystycznie zbieżna sytuacja bezrobotnej młodzieży. Są to odpowiednio:

- ☑ Klasa I, wartości wskaźnika bardzo niskie, informujące o względnie najkorzystniejszej sytuacji: Opole oraz powiat opolski.
- ☑ Klasa II, niskie wartości wskaźnika informujące o relatywnie dobrej sytuacji: powiat oleski oraz krapkowicki.
- ☑ Klasa III, przeciętne wartości wskaźnika, informujące o przeciętnej sytuacji młodzieży na tle wszystkich powiatów województwa opolskiego: powiat nyski, prudnicki, strzelecki.
- ☑ Klasa IV, wysokie wartości wskaźnika, informujące o relatywnie trudnej sytuacji młodzieży: powiat brzeski, namysłowski, kluczborski.
- ☑ Klasa V, bardzo wysokie wartości wskaźnika, informujące o najtrudniejszej sytuacji młodzieży w województwie: powiat głubczycki.

Mapa 2. Przestrzenny rozkład wskaźnika sytuacji bezrobotnych w wieku 18-24 lata

Analiza danych zastanych z zakresu bezrobocia młodzieży wskazuje, że najtrudniejsza sytuacja występuje w powiecie głubczyckim, z kolei najkorzystniejsza jest w powiecie opolskim, a przede wszystkim w samym Opolu. Jednocześnie dostępne dane statystyczne wskazują, że płeć odgrywa istotną rolę w przypadku rzeczywistego położenia na rynku pracy. W przypadku całego województwa spośród wszystkich bezrobotnych kobiet w wieku 18-24 lata 50% posiada status osoby długotrwale bezrobotnej wobec 36% mężczyzn. Również przeciętny czas trwania bezrobocia kobiet (10 miesięcy) jest dłuższy niż wśród mężczyzn (6 miesięcy). Tym samym rekomenduje się, aby ewentualne wsparcie oprócz kryterium terytorialnego oparte było na systemie kwot faworyzującym kobiety, adekwatnie do sytuacji w danym powiecie.

3. WYNIKI BADANIA SONDAŻOWEGO WŚRÓD BEZROBOTNYCH W WIEKU 18-24

3.1. Uwagi metodologiczne

Komplementarna analiza w stosunku do danych zastanych związana była z realizacją badania sondażowego wśród bezrobotnych w wieku 18-24 lata. Założeniem doboru próby było to, aby w możliwie najpełniejszy sposób uzyskać podobieństwo do populacji w danym PUP. Dlatego też próbę dobrano w sposób warstwowy, biorąc pod uwagę takie parametry jak płeć oraz wykształcenie w odniesieniu do sytuacji w każdym powiatowym urzędzie pracy. Całkowita liczebność próby badawczej wyniosła 1000 osób. Szczegółowy schemat doboru próby prezentuje poniższa tabela:

Tabela 4. Dobór próby badawczej

PUP	Populacja bezrobotnych w wieku 18-24 lata (czerwiec 2014)	Udział (%) bezrobotnych w wieku 18-24 lata w ogóle bezrobotnych w kategorii	Próba założona	Rozkład próby badawczej
Brzeg	776	0,11	1000	114
Głubczyce	490	0,07		72
Kędzierzyn-Koźle	610	0,09		90
Kluczbork	496	0,07		73
Krapkowice	413	0,06		61
Namysłów	446	0,07		66
Nysa	1 127	0,17		166
Olesno	420	0,06		62
Opole-Powiat	747	0,11		110
Prudnik	506	0,07		74
Strzelce Opolskie	382	0,06		56
Opole-Miasto	389	0,06		57
Opolskie	6 802	1,00		1000

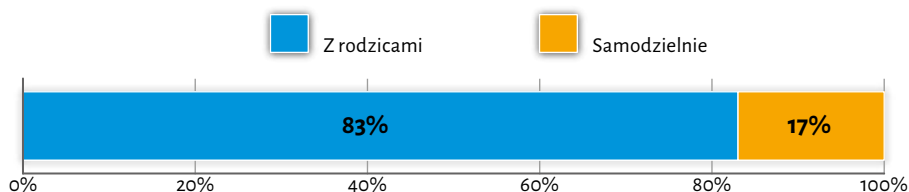
Przy realizacji badania wykorzystano narzędzie w postaci kwestionariusza ankiety samodzielnie wypełnianego przez osoby bezrobotne. Procedura doboru respondentów do badania (w oparciu o klucz zawierający informacje o koniecznej liczbie respondentów o danej płci i wykształceniu) oraz kolportaż ankiet został przeprowadzony przez pracowników powiatowych urzędów pracy.

Każdorazowo, kiedy w raporcie przywoływana jest analiza statystyczna, prezentowane wyniki obarczone są błędem nie większym niż $\pm 5\%$ oraz uwzględniają przedział ufności na poziomie 95%. Wyjątkiem są sytuacje, w których podano dokładną wartość istotności różnicy lub w przypadku jej braku wprowadzono skrót „ni.”.

3.2. Sytuacja społeczno-ekonomiczna

U podstaw próby charakterystyki bezrobotnej młodzieży w województwie opolskim znajduje się rys sytuacji społeczno-ekonomicznej. Sytuacja taka stanowi kontekst dla rzeczywistego działania, które dotyczy nie tylko rynku pracy, ale także wpływa na sposób uczestnictwa w życiu społecznym w ogóle. W związku z tym, że respondentami były osoby w wieku 18-24 lat, analizie poddano pewne wymiary usamodzielnienia. Pierwszym z nich jest miejsce zamieszkania, drugim ewentualne role rodzicielskie. Badanie, jakie zostało przeprowadzone wskazuje, że zdecydowana większość z badanych osób mieszka z rodzicami. Szacunkowo stanowią oni 83% ogółu, podczas gdy osoby, które usamodzielnili się stanowią 17% badanych. Ustalono jednocześnie, że wśród osób samodzielnie mieszkających częściej znajdują się kobiety (20%) niż mężczyźni (14%) oraz, że generalnie taka sytuacja ma miejsce raczej w miastach (24%) niż na wsi (12%). Decyzja o usamodzielnieniu pozostaje również w związku z wykształceniem respondentów. Generalna tendencja jest taka, że im niższe wykształcenie, tym większy odsetek deklaruje zamieszkiwanie poza domem rodzinnym. W przypadku wykształcenia wyższego jest to 12%, podczas gdy wśród reprezentantów wykształcenia gimnazjalnego lub niższego odsetek ten rośnie do 23%.

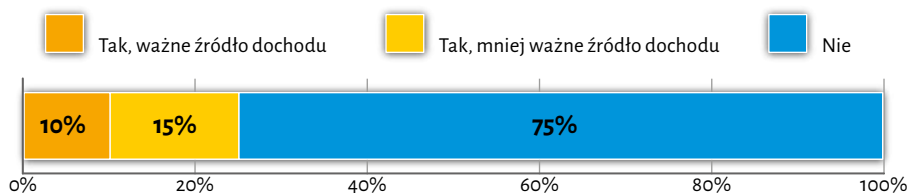
Wykres1. Miejsce zamieszkania

Wyniki badania wskazują również, że pewna część badanych osób posiada dzieci. Jest to szacunkowo 17% respondentów. Deklaracje te są częstsze w przypadku kobiet (22%) niż mężczyzn (8%), ale warunkiem koniecznym dla posiadania potomstwa wcale nie jest usamodzielnienie się. Większość młodych rodziców mieszka wraz ze swoimi rodzicami (57%), co oznacza tworzenie rodzin wielopokoleniowych. Istotnym czynnikiem towarzyszącym posiadaniu dzieci jest wykształcenie. Tendencja jest tu dokładnie taka sama jak w przypadku zamieszkania z rodzicami. Im wykształcenie niższe tym większy odsetek deklaracji posiadania dzieci. W przypadku wykształcenia najniższego wynosi 25%, w przypadku wyższego oscyluje w granicach 5%.

Bardzo istotną kwestią, która nierozdzielnie łączy się z bezrobociem, jest zabezpieczenie materialne. Jak wskazano wcześniej, zdecydowana większość respondentów mieszka ze swoimi rodzicami, zatem z dużą dozą prawdopodobieństwa można zakładać, że rodzice w dalszym ciągu wspierają materialnie swoje dzieci. Jednak kwestia zabezpieczenia materialnego jest bardziej złożona, podobnie jak źródła, które są wykorzystywane w tym zakresie. Na początku raportu wskazano, że około 55% młodzieży nie ma doświadczenia zawodowego. Oznacza to tym samym, że możliwość pozyskania zasiłku dla bezrobotnych jest znacząco ograniczona, gdyż prawo to przysługuje osobom, które odpowiednio wcześniej pracowały. W rzeczywistości dane rejestrowe wskazują, że jedynie około 5% pobiera takie świadczenie. Zatem materialna sytuacja bezrobotnej młodzieży jest bardzo trudna. W większości wypadków muszą liczyć na wsparcie ze strony najbliższych lub instytucji pomocowych. Świadczenia pomocy społecznej są jednak ściśle reglamentowane. Z sondażu wynika, że takie wsparcie pobiera raptem 12% badanych, z czego połowa ponad rok czasu. Alternatywą w takiej sytuacji jest także praca nierejestrowana. Jest to zjawisko dość powszechne, gdyż dotyczy szacunkowo około ¼ ogółu bezrobotnej młodzieży. Znamienne jest przy tym, że dla 10% ogółu badanych (tj. 40% ogółu pracujących „na czarno”), wykonywanie pracy nierejestrowanej jest ważnym źródłem dochodu.

Wykres 2. Deklaracja wykonywania pracy nierejestrowanej.

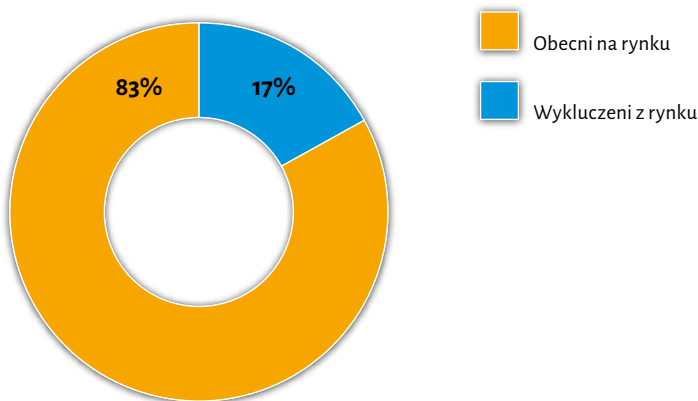

Próbując wskazać na czynniki które wpływają na tego typu aktywność na rynku pracy, należy przede wszystkim wymienić płeć. Otóż mężczyźni znacząco częściej deklarują wykonywanie takiej pracy (34%) niż kobiety (17%). Pewne, aczkolwiek dużo mniejsze znaczenie ma fakt zamieszkiwania na obszarach wiejskich. Spośród wszystkich mieszkańców wsi 27% deklaruje wspomnianą aktywność, a spośród mieszkańców miast odsetek ten zmniejsza się do 21%. Innym czynnikiem, który kształtuje skalę zaangażowania w tego rodzaju prace, jest czas trwania bezrobocia. Zależność jednak nie jest tu liniowa – wykonywanie takiej pracy nie rośnie lub maleje wraz z trwaniem czasu bezrobocia. W rzeczywistości jest tak, że wykonywanie tej czynności skokowo wzrasta w przypadku osób, które pozostają bez pracy 12-18 miesięcy, po czym ulega zmniejszeniu.

Ekonomiczna sytuacja bezrobotnej młodzieży została zarysowana jako trudna. Związane jest to przede wszystkim z ograniczonym zabezpieczeniem materialnym, jak również z alternatywnymi sposobami uzupełniania budżetu domowego. Na sytuację taką można spoglądać również jak na pewnego rodzaju wykluczenie z rynku pracy. Zjawisko takie generalnie oceniane jest jako negatywne zarówno dla osób dotkniętych tym stanem jak również w wymiarze instytucjonalnym. Z jednej strony wskazuje się na „marnowanie” potencjału za-trudnieniowego jak i kapitału ludzkiego, z drugiej natomiast wskazuje się na znaczne koszty ekonomiczne jakie pociąga za sobą zabezpieczenie świadczeń socjalnych.

Z wcześniejszych analiz danych zastanych wynika, że przeciętny czas trwania bezrobocia młodzieży w wieku 18-24 lata wynosi 8 miesięcy, a odsetek długotrwale bezrobotnych sięga 44%. Jednocześnie na podstawie przeprowadzonego sondażu ustalono, że młodzież jest związana z instytucjami pomocy społecznej w podwójny sposób. Z jednej około 12% respondentów to bezpośredni klienci pomocy społecznej, z drugiej natomiast wiadomo, że 21% respondentów to osoby, których najbliższa rodzina korzysta ze świadczeń pomocy społecznej. Sytuacja taka tworzy znamieny kontekst. Jest on związany z trudnością pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, wyrażonym głównie poprzez deprivację materialną, ale także społeczne następstwa przedłużającego się czasu trwania bezrobocia. Biorąc to wszystko pod uwagę utworzono wskaźnik wykluczenia z rynku pracy, który oparty jest na dwóch zmiennych. Pierwszą jest deklarowany czas trwania bezrobocia, drugą z kolei związek z instytucją pomocy społecznej. Zatem osoby, które uznano za wykluczone z rynku pracy, to te, które jednocześnie pozostają bez pracy ponad 12 miesięcy i związane są w sposób pośredni lub bezpośredni z instytucją pomocy społecznej (sami korzystają z pomocy społecznej bądź mieszkają z rodzicami którzy korzystają z pomocy społecznej). W związku z tym ustalono, że taka charakterystyka właściwa jest dla około 17% badanych respondentów, co z racji trudności następstw związanych z wykluczeniem jest znaczącym odsetkiem.

Wykres3. Wykluczenie z rynku pracy

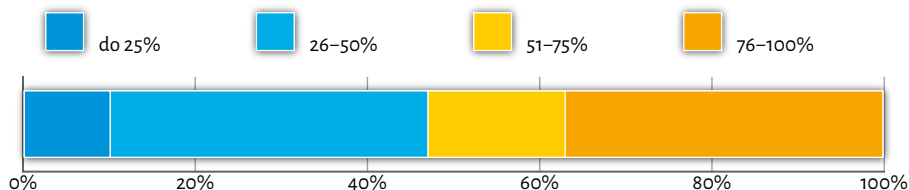
Na podstawie zgromadzonego materiału trudno jednoznacznie wskazać czynniki, które ewidentnie wpływają na wykluczenie z rynku. Spośród szeregu testowanych zmiennych tylko wykształcenie w sposób naprawdę wyraźny odgrywa istotną rolę. Tendencja jest tu zgodna z potocznym wyobrażeniem co oznacza, że im lepsze wykształcenie tym skala wykluczenia z rynku pracy jest mniejsza. W przypadku osób z wykształceniem wyższym odsetek wykluczonych oscyluje w granicach 3% podczas, gdy w przypadku gimnazjalnego lub niższego jest praktycznie dziesięciokrotnie wyższy. W sposób już mniej wyraźny, ale istotny statystycznie wykluczenie związane jest z płcią. Kobiety charakteryzuje większe prawdopodobieństwo takiego stanu (20%) niż mężczyzn (14%).

Osobnym zagadnieniem, które wymaga poruszenia przy okazji opisywania sytuacji bezrobotnej młodzieży, jest optymizm. Z licznych badań wiadomo, że dobra kondycja psychologiczno-społeczna korzystnie wpływa na konstruktywne rozwiązywanie problemów. W zrealizowanych badaniach skala optymizmu badana była poprzez jedno pytanie. Brzmiało ono: Jak P. uważa, na ile pewne jest, że w ciągu najbliższych 6 miesięcy podejmie P. pracę? Proszę wpisać wartości z przedziału od 0% do 100%.

Uzyskane wyniki wskazują, że przeciętnie szacowane prawdopodobieństwo pozyskania zatrudnienia w najbliższym czasie wynosi 62%. Jest to stosunkowo wysoka wartość, a respondenci w swoich opiniach są dość zgodni⁴. Dodatkowo można powiedzieć, że skrajni optymiści (wskazujący na 100% prawdopodobieństwo) przeważają nad skrajnymi pesymistami (13% w stosunku do 4% respondentów).

4 Odchylenie standardowe 27, współczynnik zmienności 0,43

Wykres 4. Subiektywnie szacowane prawdopodobieństwo uzyskania zatrudnienia

3.3. Kapitał ludzki

Niezmierznie istotnym elementem wpływającym na sytuację na rynku pracy jest jakość kapitału ludzkiego będącego w posiadaniu poszczególnych aktorów rynku pracy. Przy okazji omawiania danych zastanych wskazano, że młodzież jest generalnie lepiej wykształcona niż ogół bezrobotnych, jednak charakteryzuje ją znaczny brak kwalifikacji oraz doświadczenia zawodowego. Z punktu widzenia trwania w bezrobociu niezmiernie istotne są również umiejętności poszukiwania pracy, a więc wszystko to, co wpływa na odnajdywanie informacji o wakatach i staranie się o pozyskanie zatrudnienia. W celu próby opisanego tego rodzaju kwalifikacji zapytano respondentów o szereg umiejętności takich jak: poszukiwanie pracy przy wykorzystaniu zróżnicowanych źródeł oraz formalne procedury związane z aplikowaniem o pracę. Respondenci proszeni byli o ocenę stopnia trudności poszczególnych działań na sześciostopniowej skali, przy czym wartość 1 oznaczała, że dana czynność jest bardzo łatwa, a 6, że bardzo trudna. Rozkład odpowiedzi prezentuje poniższe zestawienie, do którego dołączono również informację o przeciętnej wartości trudności działania.

Tabela 5. Opinie o skali trudności czynności związanych z poszukiwaniem pracy

Działanie	Bardzo trudne	Trudne	Raczej trudne	Raczej nie trudne	Łatwe	Bardzo łatwe	Średnia*
Poszukiwanie ofert pracy w Internecie	1%	2%	3%	11%	36%	47%	1,9
Poszukiwanie ofert w prasie	1%	2%	4%	14%	39%	40%	1,9
Napisanie życiorysu	1%	3%	5%	19%	37%	35%	2,05
Napisanie listu motywacyjnego	2%	4%	9%	23%	37%	25%	2,37
Uczestnictwo w rozmowie kwalifikacyjnej	3%	6%	12%	31%	34%	14%	2,69

* im niższa wartość tym korzystniejsza sytuacja

Powyższe dane wskazują, że umiejętności poruszania się na rynku pracy subiektywnie oceniane są wysoko. Zróżnicowane poszukiwanie propozycji pracy raczej nie stanowi problemu dla zdecydowanej większości respondentów. Pewne trudności są za to związane z formalnymi procedurami aplikowania o pracę. Dla 9% respondentów napisanie życiorysu sprawia pewne trudności, 15% badanych ma trudności ze sformułowaniem listu motywacyjnego, a 21% wskazuje na trudności z uczestnictwem w rozmowie kwalifikacyjnej. Na tle wszystkich wyróżnionych czynności rozmowa kwalifikacyjna wydaje się być najtrudniejsza, osiągając wartość 2,69 punktu w skali od 1 do 6.

Formułowane oceny odnoszą się do poszczególnych czynności, które są ze sobą ściśle związane. Dlatego też w celu uzyskania uogólnionej oceny na temat umiejętności aplikowania o pracę utworzono wskaźnik, który stanowi wypadkową wskazanych cech. Przyjmuje on wartości analogiczne jak w przypadku oceny poszczególnych działań, jednak bierze pod uwagę każdy z nich łącznie. Jest to średnia arytmetyczna z przypisanych stopni trudności. Przeciętna wartość tak utworzonego wskaźnika wynosi 2,16, co jest wartością stosunkowo niską. Inaczej można także powiedzieć, że dla 10% badanych każda z wyróżnionych czynności jest bardzo łatwa, a dla około 1% wszystkie aspekty poszukiwania pracy zostały uznane za bardzo trudne.

Zespół kwalifikacji związanych z poszukiwaniem pracy wydaje się być na stosunkowo wysokim poziomie, jednak dane statystyczne wskazują, że występują pewne czynniki, od których uzależniony jest ich poziom. Zróżnicowanie wprawdzie nie jest wielkie, niemniej jednak statystycznie istotne. Przede wszystkim sposób postrzegania trudności czynności, o których mowa wyżej związany jest z poziomem wykształcenia respondentów. Generalna tendencja jest taka, że im jest ono wyższe, tym badani posiadają wyższe kwalifikacje do poszukiwania pracy. Dla przykładu, badani z wykształceniem najniższym (gimnazjalnym bądź niższym) uzyskują przeciętnie 2,45 punktu, podczas gdy osoby z wykształceniem wyższym 1,64. Różnica w omawianym zakresie występuje również w przypadku płci. Kobiety przeciętnie charakteryzują się wyższymi kwalifikacjami (2,05) niż mężczyźni (2,3), co jednak związane jest przede wszystkim z posiadanym wykształceniem. Kobiety z reguły są lepiej wykształcone niż mężczyźni.

Spośród innych czynników, które odgrywają znaczącą rolę, należy również wskazać wykluczenie z rynku. Wskaźnik omawiany przy okazji sytuacji społeczno-ekonomicznej bezrobotnych również okazuje się istotny dla postrzegania własnych kwalifikacji. Osoby, które zostały uznane za wykluczone z rynku pracy, przeciętnie uzyskują 2,51 punktu podczas gdy obecni na rynku 2,08. Nadmienić jednak należy, że tak jak miało to miejsce z płcią, tak i w tym wypadku bardzo istotną rolę odgrywa wykształcenie, które wpływa na

to, czy ktoś został uznany za wykluczonego, czy też nie. Generalnie, im gorsze wykształcenie tym większe prawdopodobieństwo wykluczenia z rynku, a co za tym idzie i krytycznej oceny własnych kwalifikacji związanych z poszukiwaniem pracy.

Do grona czynników wpływających na sposób postrzegania własnych kwalifikacji należy również dodać miejsce zamieszkania. Okazuje się, że osoby zamieszkujące obszary wiejskie gorzej oceniają własne kwalifikacje (2,23) niż mieszkańcy miast (2,07). Częściowo jest to również spowodowane wpływem formalnego wykształcenia. Bezrobotni z obszarów wiejskich częściej niż mieszkańcy miast legitymują się wykształceniem najniższym. Z kolei odwrotna sytuacja występuje zwłaszcza w przypadku wykształcenia średniego ogólnokształcącego.

Odrębnym aspektem jakości kapitału ludzkiego jest skłonność do inwestycji we własną wiedzę. Jest to jednocześnie cecha, którą można rozpatrywać w kategoriach czynności związanych z chęcią zmiany własnego położenia na rynku pracy. Otwartość i zdolność do uczenia się jest ważną cechą, która jest ceniona na rynku pracy. Pracownik o wysokich kwalifikacjach, który wykazuje inicjatywę do zgłębiania wiedzy, jest wartościowy. Takie osoby w pierwszej kolejności są przyjmowane do pracy oraz znajdują się w ostatniej kolejności w przypadku planowanej redukcji zatrudnienia. Zatem inwestycja we własny kapitał ludzki jest bardzo istotna, zwłaszcza kiedy na rynku pracy obserwuje się znaczne niedopasowanie strukturalne. Wówczas gdy struktura kształcenia nie do końca przystaje do struktury wymaganych kwalifikacji, własna inicjatywa i umiejętność nabywania wiedzy może okazać się funkcjonalna z punktu widzenia indywidualnej sytuacji na rynku pracy. W celu określenia skłonności bezrobotnej młodzieży do uzupełniania czy też zmiany własnych kwalifikacji, respondentów zapytano o szereg hipotetycznych sytuacji.

Analiza zgromadzonego materiału empirycznego zdaje się wskazywać, że deklarowany poziom skłonności do inwestycji we własny kapitał jest wysoki. Dotyczy to zwłaszcza podzielanej opinii o konieczności dostosowywania się do wymogów rynku pracy. Taka potencjalna skłonność do samodzielnego niwelowania niedopasowań strukturalnych właściwa jest łącznie dla 83% badanych osób. Na podobnym poziomie występuje chęć otrzymywania informacji o aktualnie organizowanych przez PUP szkoleniach (82%). Kiedy doda się do tego skłonność do podjęcia bezpłatnego szkolenia (79%), deklarowane zaangażowanie w podnoszenie własnych kompetencji okazuje się być znaczące. Jednak wraz z koniecznością bezpośredniego zaangażowania, otwartość respondentów ulega znaczącej redukcji. Tak jest w przypadku zgody na uczestniczenie w kursie, w którym należałoby partycypować finansowo. Tu odsetek aprobujących takie rozwiązanie spada do 51%, jednak w dalszym ciągu jest stosunkowo wysoki. Również pytanie o już konkretnie posiadane plany szkoleniowe wskazuje na przewagę deklaracji nad realnymi działaniami. Prawdopodobnie połowa respondentów posiada skryształizowane plany szkoleniowe.

Tabela 6. Wymiary orientacji pro-edukacyjnej

Sytuacja	Zdecydowanie tak	Raczej tak	łącznie tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Opinia: to normalne, że trzeba dostosowywać się do wymogów rynku	27%	56%	83%	14%	3%
Chęć otrzymywania z PUP informacji o aktualnie organizowanych szkoleniach	40%	42%	82%	13%	5%
Akceptacja bezpłatnego kursu podnoszącego kwalifikacje	45%	34%	79%	15%	6%
Akceptacja płatnego kursu podnoszącego kwalifikacje	20%	31%	51%	34%	15%
Planowanie uczestnictwa w szkoleniu w najbliższym kwartale	21%	29%	50%	42%	8%

Uwaga: sposób zadawania pytania wykluczał możliwość sformułowania odpowiedzi „nie wiem/trudno powiedzieć”. Z doświadczenia wynikającego z badania wśród bezrobotnych wynika, że respondenci jeżeli tylko mogą to dystansują się od precyzyjnych odpowiedzi, co zniekształca wyniki badania. Dlatego też zdecydowano się na zastosowanie wymuszającej skali odpowiedzi.

Sytuacje opisane wyżej można potraktować jako wymiary pewnej orientacji nastawionej na zdobywanie nowych kwalifikacji, jako aspekt jednej postawy. Dlatego też, aby w sposób ogólny i syntetyczny określić, jaka jest rzeczywista przeciętna orientacja pro-edukacyjna bezrobotnej młodzieży, zdecydowano się na utworzenie zbiorczego wskaźnika⁵. Jest to średnia z kodów przyporządkowanych do kafeterii odpowiedzi, a sam wskaźnik mieści się w zakresie od 1 do 4. Zasada jego interpretacji jest taka, że im wyższa wartość, tym bardziej spójna i głęboka orientacja pro-edukacyjna. Maksymalna wartość oznacza, że dany respondent maksymalnie pozytywnie (odpowiedź zdecydowanie tak) ustosunkował się do wszystkich analizowanych wcześniej aspektów. Z kolei wartość 1 oznacza, że poszczególne osoby charakteryzuje skrajnie negatywna orientacja (na wszystkie pytania udzielono odpowiedzi zdecydowanie nie). Wyniki analizy wskazują, że przeciętna wartość wskaźnika orientacji pro-edukacyjnej wynosi 2,92 i oznacza zbliżenie się do umiarkowanej pozytywnej deklaracji. Jest jednak istotnie uzależniona od pewnych obiektywnych trudności wyrażonych w postaci posiadania potomstwa. Dotyczy to zwłaszcza matek, dla których wartość wskaźnika wynosi

⁵ Powstały indeks jest rzetelny na poziomie Alfa Cronbacha 0,759.

2,78, podczas gdy dla pozostałych kobiet 3,0. Związane jest to prawdopodobnie z alokacją czasu. W sytuacji rodzicielstwa kwestią problematyczną jest zabezpieczenie opieki nad potomstwem w czasie ewentualnego uczestnictwa w zajęciach dydaktycznych.

Orientacja pro-edukacyjna łączy się także z innymi cechami. Należą do nich optymizm oraz wskaźnik oceny własnych kwalifikacji do poszukiwania pracy. Ustalono, że skłonność do inwestycji we własny kapitał ludzki wrasta, kiedy rośnie subiektywnie postrzegana szansa na własne zatrudnienie. Wydaje się, że kluczem w tej sytuacji jest pewność. Jej źródłem może być postrzegana wartość własnych kwalifikacji.

3.4. Preferencje zatrudnieniowe

Poznanie sytuacji bezrobotnej młodzieży to także ustalenie jakie są oczekiwania w stosunku do przyszłej pracy. Dotyczy to zarówno oczekiwań płacowych jak również form zatrudnienia. Zauważa się, że zbyt wygórowane aspiracje płacowe zniechęcają przedsiębiorców do zwiększania zatrudnienia. Z drugiej strony, nadużywanie przez pracodawców umów czasowych działa zniechęcająco dla poszukujących pracy. Ustalenie oczekiwań bezrobotnych odnośnie przyszłego (często pierwszego) zatrudnienia jest zatem niezmiernie istotnym, jednak musi być odniesione do rzeczywistych warunków makroekonomicznych, jakie panują w regionie. Z punktu widzenia bezrobotnych osób to przede wszystkim przeciętne wynagrodzenie w województwie opolskim oraz dostępność ofert pracy w publicznych służbach zatrudnienia. Z wcześniejszych badań przeprowadzonych w regionie wynika, że przeciętne wynagrodzenie za oferowane propozycje pracy będące w dyspozycji PUP wynosi 1237 złotych netto, a przeciętne wynagrodzenie w województwie opolskim w sektorze przedsiębiorstw wyniosło wówczas 2481 złotych⁶. Z kolei z przeprowadzonego sondażu wśród bezrobotnej młodzieży wynika, że minimalne wynagrodzenie netto za jakie respondenci skłonni byłiby podjąć się pracy, wynosi 1590 złotych netto. Sytuacja taka stawia respondentów w bardzo trudnym położeniu. Z jednej strony publiczne pośrednictwo pracy dysponuje ofertami o stawce mniej więcej 50% przeciętnego wynagrodzenia. Oznacza to, że w PUP młodzież nie znajdzie satysfakcjonującej finansowo pracy. Oczekiwania płacowe są o około 29% wyższe niż możliwości jakimi dysponują urzędy pracy. Z drugiej jednak strony aspiracje finansowe młodzieży są znacząco niższe wobec przeciętnego wynagrodzenia w regionie, gdyż stanowią one około 36% tej wartości⁷. Można powiedzieć, że około 24% badanych osób zgodziłoby się podjąć pracę za wynagrodzenie do wartości pensji minimalnej tj. nieco ponad 1200 złotych netto.

6 Wieloaspektowa analiza bezrobocia. Moduł II Analiza danych zastanych z zakresu bezrobocia, WUP, Opole 2013, str. 7, dostęp: http://www.obserwatorium.opole.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=11&Itemid=76

7 GUS publikuje dane o przeciętnym wynagrodzeniu opierając się jedynie na średniej arytmetycznej bez podawania innych miar tendencji centralnej lub rozproszenia. W związku z tym publikowana wartość może być zawyżona z uwagi na fakt, że średnia arytmetyczna jest bardzo wrażliwa na skrajne wartości.

Minimalna akceptowalna pensja netto za jaką respondenci skłonni byliby podjąć się pracy, jest zróżnicowana i uzależniona od pewnych czynników. Przede wszystkim widoczny jest wpływ płci. Ustalono, że kobiety posiadają znacząco niższe aspiracje finansowe, sięgające 80% tego czego oczekują mężczyźni. Jest to bardzo wyraźna tendencja, zupełnie niezależna od wykształcenia respondentów. Innymi słowy, niezależnie od rodzaju wykształcenia, kobiety zawsze oczekują niższego wynagrodzenia niż mężczyźni.

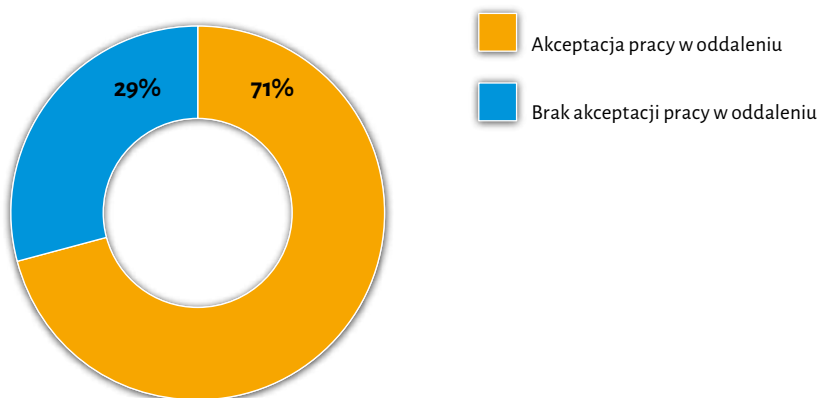
W gronie czynników, które w sposób istotny statystycznie wpływają na oczekiwania płacowe, znajdują się również te związane z posiadanymi kwalifikacjami. I nie chodzi tu o wykształcenie (to jako takie nie odgrywa statystycznie istotnej roli), a o posiadany zawód oraz doświadczenie zawodowe. Osoby, które posiadają jakiekolwiek kwalifikacje zawodowe (co łączy się ściśle z wykształceniem) oczekują wyższego przyszłego wynagrodzenia niż osoby bez kwalifikacji. Różnica wprawdzie wynosi 5%, ale może świadczyć o postrzeganej subiektywnej wartości własnego kapitału ludzkiego. Podobnie jest z doświadczeniem zawodowym. Jego posiadanie, zwłaszcza w postaci pełnego etatu, podnosi aspiracje odnośnie przyszłej pracy. Istotnie dodatni wpływ związany jest także z silną orientacją pro-edukacyjną. Osoby, które zdecydowanie nastawione są na podnoszenie własnych kwalifikacji, oczekują jednocześnie wyższych zarobków. Jest to zatem pewnego rodzaju rekompensata za własną inwestycję czasu, a bywa że także i środków finansowych.

Bardzo istotną cechą bezrobotnych, która wpływa na aspiracje finansowe, jest wykonywanie pracy nierejestrowanej, a więc de facto pewnego rodzaju doświadczenie zawodowe. Osoby, które deklarują tego typu zajęcie przeciętnie oczekują zarobków na poziomie 1730 złotych netto i jest to o 185 złotych więcej w stosunku do osób, które deklarują, że nie wykonują pracy „na czarno”. Uzyskane informacje pośrednio również mogą wskazywać o uzyskiwanych dochodach z pracy nierejestrowanej. Wydaje się, że wartość około 1700 złotych może być traktowana jako rzeczywiste przeciętne wynagrodzenie. Zakładając, że czynnik ekonomiczny byłby wyłączny dla podejmowania decyzji o podjęciu pracy, wówczas zrozumiałe jest, że osoby będą skłonne do podejmowania pracy wyżej płatnej niż mniej opłacanej. Stąd też uzyskane dane wskazują o szacowanym zasięgu pracy nierejestrowanej jak również jej wartości rynkowej. Pewne znaczenie dla oczekiwań w stosunku do przyszłej pracy ma długość pozostawania bez pracy. Wydaje się, że bezrobocie długookresowe zmniejsza aspiracje finansowe. Może być to pewna strategia dostosowawcza polegająca na podejmowaniu pracy o niższym uposażeniu, w której korzyścią jest nie tylko sam dochód, ale przede wszystkim zmiana statusu na rynku.

Komplementarnym wymiarem preferencji zatrudnienia jest mobilność przestrzenna rozumiana jako skłonność do podejmowania pracy poza miejscem zamieszkania. Aktualnie podkreśla się rolę tej cechy, gdyż niweluje ona niedopasowania strukturalne. Jednak rozpatrując skłonności do pracy w oddaleniu, należy zawsze mieć na uwadze możliwości dające podstawę do takiej decyzji. Związane są one z własną zasobnością jak i instytucjonalnym wsparciem.

Przeprowadzone badania wskazują, że zdecydowana większość badanych respondentów skłonna byłaby podjąć się pracy poza miejscem zamieszkania. Jest to charakterystyczne dla 71% badanych osób. Wskazuje to na znaczną deklarowaną mobilność przestrzenną, co rokuje z punktu widzenia płynności rynku pracy. Można również powiedzieć, że przeciętna akceptowalna odległość dojazdu wynosi około 25 kilometrów w jedną stronę. Wynik ten koresponduje z badaniami GUS, które wskazują, że spośród wszystkich pracujących w Polsce, 65% dojeżdża do miejsca zatrudnienia, a przeciętny dystans wynosi około 16 kilometrów⁸. Można nawet powiedzieć, że bezrobotna młodzież wydaje się nieco bardziej skłonna do mobilności przestrzennej niż ogół pracujących w Polsce, co łączyć można z determinacją do pozyskania pracy w ogóle.

Wykres 5. Skłonność do podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania

⁸ Dojazdy do pracy w 2010 roku na podstawie BAEL, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011 http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/pw_dojazdy_do_pracy_w_2010_r_na_podstawie_BAEL.pdf (dostęp: 8 IV 2014 r.). Przeciętną odległość obliczono na podstawie danych zagregowanych, przyjmując, że wartość maksymalna dojazdów zamyka się w 100 km.

Tabela 7. Aspekt mobilności przestrzennej

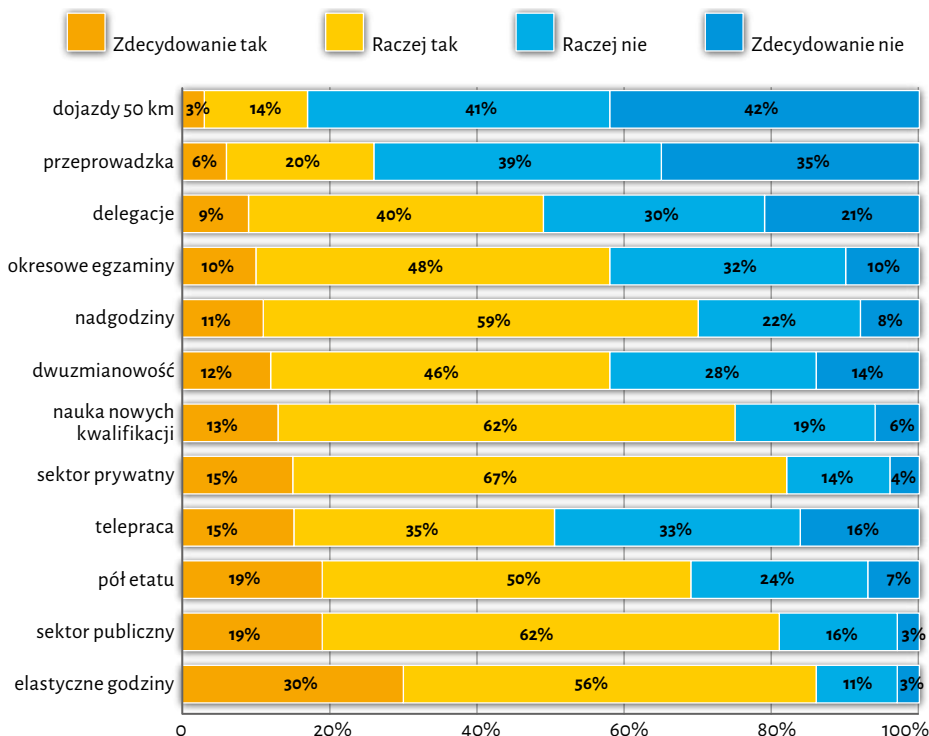
Wartość	Wymiary mobilności przestrzennej
71%	Wskazało, że jest w stanie podjąć się zatrudnienia poza miejscem zamieszkania
25 km	Przeciętna akceptowalna odległość dojazdu do pracy
26%	Wskazało, że jest w stanie podjąć pracę wymagającą zmiany miejsca zamieszkania
18%	Wskazało, że jest w stanie podjąć pracę wymagającą codziennych dojazdów w odległości 50 km w jedną stronę

Osobnym zagadnieniem, które było przedmiotem badania, uczyniono preferencje w zakresie formy ewentualnego przyszłego zatrudnienia pozostającego w zgodzie z indywidualnymi aspiracjami finansowymi. Okazuje się, że „najpopularniejszą” formą pracy jest ta związana z elastycznymi godzinami pracy tj. taka, w której manipuluje się godzinami rozpoczęcia oraz zakończenia dnia pracy przy zachowaniu całkowitego bilansu godzinowego. Taka forma zatrudnienia atrakcyjna jest dla 86% respondentów. Badanie jednocześnie wskazało, że w sensie ogólnym zróżnicowanie na sektor publiczny i prywatny nie ma większego znaczenia. 81%-82% respondentów byłoby zainteresowanych jednym albo drugim miejscem pracy. Znacznie mniej badanych byłoby skłonnych podjąć się pracy, która wymagałaby w pierwszej kolejności przyswojenia nowych kwalifikacji. Jednak i tu odsetek aprobujących taką postać jest wysoki – łącznie jest to 75%. Podobna do tej formy jest praca wymagająca zdawania okresowych egzaminów, tu jednak akceptacja jest już znacznie niższa i wynosi 58%.

Dla 70% atrakcyjna byłaby również praca intensywna, wymagająca pozostawiania poza regularnymi godzinami pracy (70%), a także w postaci zmianowej (58%). Częściowy wymiar czasu pracy atrakcyjny jest z kolei dla 69% badanych – to te osoby, które zainteresowane byłyby podjęciem pracy na pół etatu.

Jedynie dla połowy badanych atrakcyjna byłaby telepraca, a więc taka, w której czynności pracownicze wykonuje się z reguły w domu przy wykorzystaniu zróżnicowanych kanałów komunikacyjnych. Jest to prawdopodobnie związane z posiadanymi kwalifikacjami – nie każdy może wykonywać taką formę pracy, zwłaszcza jeżeli nie ma ku temu chociażby subiektywnie pojmowanych kompetencji. Do najmniej „atrakcyjnych” form zatrudnienia należą jednak te związane z bardzo szeroko rozumianą mobilnością przestrzenną. Jest to praca wymagająca wyjazdów służbowych (49%), wymagająca zmiany miejsca zamieszkania (26%) oraz ta związana z koniecznością codziennych dojazdów – łącznie jedynie 17% pozytywnych odpowiedzi.

Wykres 6. Preferencje typów zatrudnienia

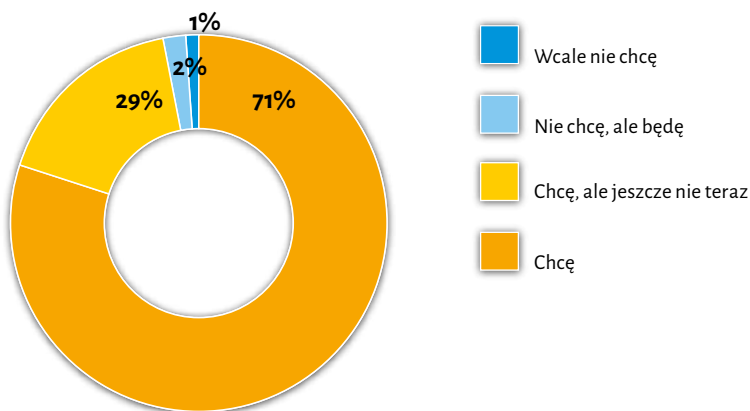
3.5. Zaangażowanie bezrobotnych w zmianę swojej sytuacji

Fundamentalną kwestią związaną z analizą bezrobocia jest zaangażowanie klientów PSZ w zmianę własnego położenia na rynku pracy. Zakłada się przy tym, że samodzielność w poszukiwaniu zatrudnienia oraz wszelkie działania związane ze zwielokrotnieniem szans na uzyskanie pracy są zachowaniami pożądanymi. W badaniu, jakie zostało zrealizowane, podjęto próbę określenia typu oraz zasięgu występowania aktywności pro-zatrudnieniowej bezrobotnych. W związku z tym respondentów poproszono o wskazanie swoich działań.

W pierwszej kolejności diagnozie poddano chęć pracy w ogóle. Na podstawie uzyskanych danych można powiedzieć, że zdecydowana większość respondentów (80%) wyraża zainteresowanie podjęciem zatrudnienia. Reszta charakteryzuje się pewnym odroczeniem

w czasie swojej aktywności na rynku, bądź wyraźnie stwierdza, że w ogóle nie chce pracować. Zjawisko to jednak obejmuje około 1% badanych i w porównaniu do ogółu bezrobotnych jest niższe o 4 punkty procentowe⁹.

Wykres 7. Deklarowana chęć podjęcia pracy

Jak się okazuje, natychmiastowa chęć podjęcia pracy charakterystyczna jest dla 80% spośród badanej młodzieży. Reszta zakłada dalsze lub bliższe odroczenie, przy czym skala tego odroczenia jest bardzo zróżnicowana. Zatem jeżeli już następuje, to przeciętnie na okres 6 miesięcy. Inaczej można również powiedzieć, że 19% respondentów odraczających swoje zatrudnienie dokonuje tego na krótki okres 1 miesiąca, podczas gdy 21% deklaruje, że chciałoby podjąć pracę po upływie ponad roku czasu.

Uzyskane wyniki korespondują z faktyczną, ale również deklarowaną gotowością do podjęcia pracy w perspektywie najbliższego miesiąca od momentu badania. Około 81% badanych jest w stanie podjąć hipotetycznie gwarantowaną pracę we wskazanym okresie czasu. Oznacza to, że zdecydowana większość bezrobotnej młodzieży, gdyby była taka możliwość, podjęłaby zatrudnienie niemal natychmiast. Zatem chęć odroczenia zatrudnienia (zwłaszcza sięgającego ponad 12 miesięcy) należy interpretować w kategoriach bardzo abstrakcyjnych. Presje ekonomiczne zdają się odgrywać kluczową rolę przy faktycznym działaniu na rynku pracy.

Wśród wskaźników opisujących aktywność bezrobotnych na rynku pracy należy zawrzeć także samodzielne poszukiwanie pracy tak w wymiarze deklaratywnym, jak i na podstawie

⁹ Wieloaspektowa analiza bezrobocia. Moduł III Badanie wśród bezrobotnych, WUP, Opole 2013, str. 7 i nast. dostęp: http://www.obserwatorium.opole.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=11&Itemid=76

wiedzy o pewnych faktach. Zrealizowane badanie wskazuje, że zdecydowana większość respondentów (83%) stwierdza, że aktualnie poszukuje zatrudnienia. Innymi słowy mówiąc, na poziomie deklaracyjnym, aktywność bezrobotnej młodzieży jest wysoka. Pozostała część badanych (17%) wprost deklaruje, że w chwili badania nie poszukiwała pracy.

Grupę osób deklarujących aktualny brak poszukiwania zatrudnienia poproszono o uzasadnienie takiego stanu rzeczy. W związku z tym respondenci ustosunkowywali się do wszystkich spośród 10 sugerowanych powodów. Przyczyny te można z kolei połączyć w trzy zasadnicze grupy. Należą do nich przyczyny społeczne, fizyczne i psychologiczne oraz koniunkturalne.

Wśród pierwszej grupy powodów najpowszechniejszą przyczyną (również w odniesieniu do wszystkich możliwych powodów) jest kompilacja trzech zjawisk: bycia utrzymywanym, posiadania dzieci oraz konieczności zajmowania się domem. Role rodzicielskie oraz zabezpieczenie socjalne (w domyśle głównie mieszkanie z rodzicami) okazuje się być istotną przyczyną deklarowanego braku poszukiwania zatrudnienia. W obrębie przyczyn społecznych konieczność opieki nad zależnymi starszymi członkami rodziny jest raczej marginalną przyczyną dezaktywizacji.

Druga grupa czynników zbiorczo określana mianem barier koniunkturalnych związana jest przede wszystkim z przekonaniem, że aktualnie nie opłaca się pracować. Jest to prawdopodobnie związane z postrzeganiem maksymalnej możliwej do osiągnięcia gratyfikacji finansowej przy podejmowaniu pracy. Wydaje się, że indywidualne aspiracje finansowe mogą odgrywać tu znaczącą rolę. Pewna grupa respondentów aktualnie nie poszukuje pracy z uwagi na oczekiwanie na odpowiedź na złożoną aplikację o pracę. Inna z kolei wskazuje również, że już posiada pracę, a więc musiałaby zrezygnować z niej aby podjąć inną – jest to pośredni wskaźnik zasięgu szarej strefy, o czym była już mowa.

Ostatnia grupa czynników to ta związana z barierami o charakterze psychologicznym oraz zdrowotnym. Wydaje się, że prym wiodzie tu uogólniona niechęć do pracy oraz pewne trudności zdrowotne. Negatywne skutki przedłużającego się bezrobocia w postaci zniechęcenia poszukiwaniem pracy w opinii respondentów odgrywają raczej niewielką rolę.

Odczytując dane zawarte w tabeli pamiętać należy, że każdy respondent mógł wskazać na wiele przyczyn, zatem indywidualne decyzje poszczególnych osób mogą być kombinacją powodów wskazanych poniżej. Jednak niezależnie od tego wśród deklarowanego braku poszukiwania pracy najistotniejszą rolę odgrywają: presje społeczne, a także subiektywne postrzeganie opłacalności dostępnej pracy.

Tabela 8. Deklarowane przyczyny nieposzukiwania pracy

Przyczyny społeczne	Odsetek
Nie szukam pracy bo: zajmowanie się domem	22%
Nie szukam pracy bo: opieka nad dziećmi	25%
Nie szukam pracy bo: opieka nad starszymi	5%
Nie szukam pracy bo: jestem utrzymywany/na	24%
Przyczyny koniunkturalne	Odsetek
Nie szukam pracy bo: nie opłaca się pracować	17%
Nie szukam pracy bo: czekam na odpowiedź od pracodawcy	10%
Nie szukam pracy bo: konieczność rezygnacji z aktualnej pracy	7%
Przyczyny fizyczne i psychologiczne	Odsetek
Nie szukam pracy bo: nie chcę pracować	13%
Nie szukam pracy bo: problemy zdrowotne	10%
Nie szukam pracy bo: brak sił	3%

Respondenci mieli również okazję wskazać własne powody braku poszukiwania pracy. Część z nich podała konkretne przyczyny, a wśród nich przede wszystkim należy wskazać na realizację stażu oraz oczekiwanie na decyzję o przyznaniu środków na podjęcie działalności gospodarczej. Pozostała część jako powód podaje kontynuowanie edukacji (w dowolnej postaci) oraz ciężę.

Deklarowane znaczne zaangażowanie w poszukiwanie pracy ulega jednak zmniejszeniu, kiedy weźmie się pod uwagę faktyczne działania zarejestrowanych osób, które można uznać za adekwatne do zmiany własnego położenia. Spośród wszystkich badanych osób w ciągu ostatniego miesiąca:

Tabela 9. Wskaźniki zaangażowania w poszukiwanie pracy

Odsetek	Wskaźnik zaangażowania
78%	wskazało, że samodzielnie przeglądało oferty pracy inne niż te w PUP
55%	wskazało, że samodzielnie dostarczyło CV, jako odpowiedź na ofertę pracy
51%	wskazało, że samodzielnie nawiązało jakikolwiek kontakt z przedsiębiorstwem w celu propozycji własnego zatrudnienia

Warto jednak podkreślić, że znaczący odsetek bezrobotnej młodzieży poszukuje ofert zatrudnienia przy wykorzystaniu innych źródeł niż tylko PUP. W ramach odrębnych badań ustalono, że oferty zatrudnienia wpływające do publicznego pośrednictwa pracy

w województwie opolskim stanowią około 30% całkowitego popytu na pracę. Co więcej oferty wpływające do PUP różnią się w sposób jakościowy od tych dostępnych w mediach czy też na portalach internetowych¹⁰. Zatem przeglądanie ofert pochodzących z różnych źródeł jest strategią adekwatną i jak się wydaje powszechną wśród respondentów.

Dysponując wiedzą o poszczególnych wskaźnikach informujących o aktywności bezrobotnych na rynku pracy, i ich samodzielnym zaangażowaniu w zmianę własnego położenia, w sposób ogólny można wskazać zakres społecznie pożądanej aktywności pro-zatrudnieniowej. Całkowicie spójny model postępowania związany z maksymalizowaniem szans na zmianę własnego położenia związany jest z jednoczesnym występowaniem takich cech jak: chęć pracy, gotowość do jej podjęcia w perspektywie najbliższego czasu, deklarowane poszukiwanie zatrudnienia oraz rzeczywiste działanie, które można uznać za takie. Szczegółowy rozkład poszczególnych wymiarów aktywności pro-zatrudnieniowej ilustruje poniższa tabela.

Tabela 10. Aktywność pro-zatrudnieniowa bezrobotnych

Wymiary aktywności pro-zatrudnieniowej	Odsetek
Chęć pracy	80%
Chęć pracy + gotowość do pracy	74%
Chęć pracy + gotowość do pracy + deklaracja poszukiwania pracy	71%
Chęć pracy + gotowość do pracy + deklaracja poszukiwania pracy + rzeczywiste szukanie pracy	67%

Ustalono, że 67% spośród badanej młodzieży charakteryzuje spójna postawa. Zaznaczyć przy tym należy, że rzeczywiste poszukiwanie pracy to którekolwiek z zachowań wskazanych w tabeli nr 9. Zatem za osobę zorientowaną na pozyskanie pracy uznano nawet tę, która spośród trzech wskazanych działań tylko przegląda oferty zatrudnienia inne niż znajdujące się w dyspozycji PUP. Jest to związane z wynikami już cytowanych badań, w których wskazano, że do PUP wpływa jedynie część propozycji pracy. Oznacza to tym samym, że brak wystania odpowiedzi na propozycję pracy nie jest wskaźnikiem braku zaangażowania. Decyzja taka może być pochodną bądź niewystarczających kwalifikacji bądź rezultatem braku akceptacji warunków pracy. Liczy się natomiast sam akt poszukiwania zatrudnienia, w konsekwencji którego podjęto bądź nie podjęto działania inicjującego kontakt z przedsiębiorstwem. Są to zatem warunki minimalne konieczne dla uznania kogoś za zorientowanego na poszukiwanie pracy.

10 Diagnoza struktury ofert pracy w województwie opolskim, WUP w Opolu, ASM Centrum Badań i Analiz Rynku, Opole-Kutno, 2014, str. 7, dostęp: http://www.obserwatorium.opole.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=19&Itemid=81

Tak jak miało to miejsce w innych przypadkach, tak i orientacja pro-zatrudnieniowa nie jest charakterystyczna w jednakowym stopniu dla każdego respondenta. W wyniku analizy przeprowadzonego badania można mówić o pewnych cechach kształtujących prawdopodobieństwo wystąpienia tej społecznie pożądanej cechy. Przede wszystkim rodzaj wykształcenia wpływa na zaangażowanie się w poszukiwanie pracy. Dotyczy to zwłaszcza wykształcenia wyższego oraz średniego ogólnego. Tu odsetek zorientowanych na pracę sięga odpowiednio 81% i 70%. Sytuacja jest problematyczna natomiast w przypadku osób o najniższym wykształceniu. Spośród nich 59% zostało uznanych za zorientowanych na pracę. Rodzaj wykształcenia ściśle koresponduje z faktem posiadania wyuczonego zawodu. Ta cecha z kolei wpływa również na to, czy dana osoba poszukuje pracy, czy też nie. Okazuje się, że osoby posiadające kwalifikacje zawodowe (pewnego rodzaju dobro, które jest wymienne na rynku pracy i jest bardziej wartościowe niż sam wysiłek fizyczny) częściej zorientowane są na pracę (70%) niż osoby, które nie posiadają wyuczonego zawodu (64%). Wśród czynników istotnie wpływających na skalę orientacji pro-zatrudnieniowej należy wymienić także doświadczenie zawodowe. Jakikolwiek wcześniejsze wykonywanie pracy skutkuje większym aktualnym prawdopodobieństwem poszukiwania pracy. Związek jest tu umiarkowany, aczkolwiek znamienne. Te osoby, które deklarują, że kiedykolwiek wcześniej pracowały w pełnym wymiarze czasu pracy, częściej niż osoby bez doświadczenia zawodowego zostały uznane za zorientowane na pracę (73% w stosunku do 62%). Oznacza to, że pewien nawyk pracy przekłada się na działanie podtrzymujące, które z punktu widzenia płynności rynku pracy jest pożądane.

Bardzo istotnym problemem jest natomiast wykluczenie z rynku pracy. Przypomnijmy, że jest to sytuacja osadzenia w instytucji pomocy społecznej i przedłużającego się czasu trwania bezrobocia. Osoby indywidualnie pobierające świadczenia socjalne lub zamieszkujące z rodzicami, którzy są klientami tej instytucji, i jednocześnie od dłuższego czasu pozostają zarejestrowane jako osoby bezrobotne znacząco rzadziej okazują się zorientowane na pozyskanie pracy. Jest ich 55% w porównaniu do 70% spośród tych, którzy nie zostali uznani za wykluczonych z rynku. Taka tendencja wskazuje w pewnym sensie na „uzależniający” efekt świadczeń socjalnych. Warto przy tym zauważyć, że samo przedłużające się bezrobocie jest czynnikiem negatywnie wpływającym na samodzielne poszukiwanie pracy.

Osobnego komentarza wymaga wpływ płci. Tak jak miało to wcześniej, tak i w tym wypadku nie sama płeć różnicuje analizowany wskaźnik. Należy mieć na uwadze interakcję płci i rodzicielstwa. Okazuje się, że kobiety będące matkami znacząco rzadziej uznawane są za osoby zorientowane w danym momencie na poszukiwanie pracy (53%) niż kobiety nie będące matkami (73%). Różnica między bezdzietnymi kobietami i mężczyznami praktycznie nie występuje. W sensie ogólnym obie płcie są w podobny sposób zaangażowane w poszukiwanie pracy.

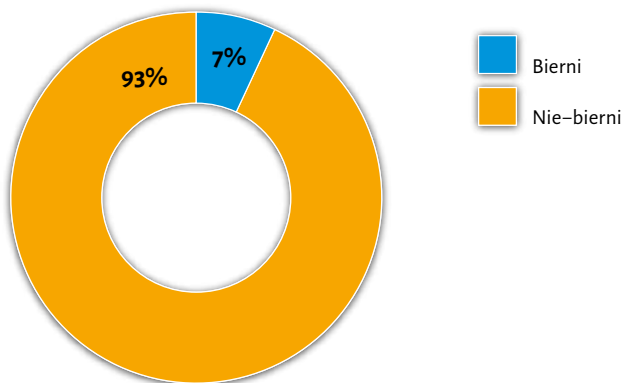
Próbując scharakteryzować osoby zorientowane na samodzielne poszukiwanie pracy, należy również zaznaczyć, że ich aspiracje finansowe odnośnie przyszłego zatrudnienia (1545 zł.) są nieco niższe niż osób, które nie zostały uznane za całkowicie zaangażowane w poszukiwanie pracy (1683 zł.). Wyniki przeprowadzonej analizy wskazują, że rzeczywiste własne zaangażowanie w zmianę położenia na rynku pracy to szereg cech, które bardzo często współwystępują ze sobą. Ustalono, że orientacji pro-zatrudnieniowej towarzyszy większa orientacja pro-edukacyjna. Innymi słowy ci, którzy wykazują własną inicjatywę w poszukiwaniu pracy, jednocześnie są bardziej skłonni do podnoszenia swoich kwalifikacji (wskaźnik orientacji pro-zatrudnieniowej 3,05 w stosunku do 2,65) a jednocześnie są bardziej zdeterminowani do podjęcia zróżnicowanych form zatrudnienia (wskaźnik determinacji do podjęcia pracy 1,75 w stosunku do 1,32). Na podstawie tego można spróbować oszacować odsetek osób skrajnie zaangażowanych w zmianę własnego położenia. Teoretycznie zatem będą to osoby, które jednocześnie:

- ☒ są zorientowane pro-zatrudnieniowo,
- ☒ wykazują ponadprzeciętną mobilność przestrzenną,
- ☒ wykazują ponadprzeciętną orientację pro-edukacyjną,
- ☒ wykazują ponadprzeciętną determinację do podjęcia zróżnicowanych form pracy.

Łącznie wskazane kryteria spełnia 6% respondentów. Są to zatem te osoby, które dokładają wszelkich możliwych starań, aby pozyskać zatrudnienie.

Odrębnym zagadnieniem, które zostanie poruszone w kontekście zaangażowania w poszukiwanie pracy, jest pojęcie bierności. Dla potrzeb badania zostało ono wyrażone w postaci kombinacji dwóch cech. Pierwszą są preferencje finansowe, drugą z kolei zaangażowanie w poszukiwanie pracy. W pierwszym aspekcie bezrobotni zostali poproszeni o wskazanie, jaka sytuacja byłaby dla nich korzystniejsza: podjęcie legalnej pracy za kwotę 1200 złotych netto przez rok czasu, czy świadczenia socjalne wypłacane również przez rok czasu, ale w kwocie 600 złotych miesięcznie. Drugim aspektem jest zaangażowanie w poszukiwanie pracy, wyrażone za pomocą wskaźnika omawianego wyżej. Innymi słowy mówiąc, za osoby całkowicie bierne uznano te, które jednocześnie wybierają wsparcie socjalne zamiast pracy zarobkowej i w ostatnim miesiącu nie podjęły żadnego działania, które wskazywałoby na rzeczywiste poszukiwanie pracy. Wyniki analizy wskazują, że odsetek bezrobotnej młodzieży, którą uznano za bierną, kształtuje się na poziomie 7%. Nie jest to grupa liczna, tym niemniej znacząca z punktu widzenia polityki rynku pracy i trudności w potencjalnej aktywizacji.

Wykres 8. Odsetek biernej bezrobotnej młodzieży

Tak rozumiana bierność jest zjawiskiem, które wydaje się być utrwalane przez określone warunki społeczno-ekonomiczne. Okazuje się, że istnieje znaczący związek pomiędzy wykluczeniem z rynku (kompilacją trwałego bezrobocia i pobierania świadczeń socjalnych) a biernością. Innymi słowy mówiąc, spośród wszystkich wykluczonych z rynku pracy odsetek biernych kształtuje się na poziomie 14%, podczas gdy w przypadku osób obecnych na rynku jest to raptem 5%. Kiedy weźmie się pod uwagę osoby, które są łącznie bierne i wykluczone, to okazuje się, że sytuacja taka dotyczy około 2-3% ogółu bezrobotnej młodzieży. Bierność objawia się również pod wpływem czasu trwania bezrobocia, i to niekoniecznie w połączeniu z pobieraniem świadczeń socjalnych, tak jak ma to miejsce w przypadku wykluczenia. Ogólna tendencja jest taka, że po upływie roku czasu od momentu rejestracji odsetek biernych praktycznie podwaja się z 5% do 10%. Nadmienić również należy, że bierność pośrednio związana jest z płcią respondentów, a łączy się z posiadaniem dzieci. Matki znacząco częściej niż kobiety bezdzietne są bierne (16% w stosunku do 3%), a sytuacja taka w ogóle nie dotyczy mężczyzn.

Doszukując się następstw sytuacji bierności, należy zwrócić uwagę na dwie zasadnicze kwestie. Po pierwsze osoby bierne są mniej optymistyczne. Po drugie posiadają wyższe aspiracje finansowe. W przypadku skali optymizmu, przeciętne subiektywnie szacowane prawdopodobieństwo podjęcia pracy wynosi 32%, podczas gdy w przypadku osób, które nie uznano za bierne, wynosi 64%. Z kolei aspiracje finansowe odnośnie przyszłej ewentualnej pracy sięgają 1895 złotych w stosunku do 1568 osób, które nie są bierne.

Sytuacja taka stwarza niebezpieczeństwo popadnięcia w błędne koło. Wykluczeni przekonani o marginalnych szansach na pracę nie podejmują wysiłku w celu zmiany własnej sytuacji, a ich aktualna sytuacja uzasadnia pobieranie świadczeń socjalnych. Wyższe aspiracje finansowe z kolei związane są z wartością wsparcia socjalnego, które (w postaci transferu gotówki, ale także w postaci dóbr niematerialnych) bywa, że w pewnych okolicznościach może być równowarte płacy minimalnej. Innymi słowy praca zarobkowa może się nie opłacać. Przyznają to sami respondenci, kiedy uzasadniają aktualny brak poszukiwania pracy. Podsumowując, wszystkie osoby, które uznano za bierne, nie tylko nie wykazują aktywności w poszukiwaniu pracy, ale także nie chcą i nie są gotowe do podjęcia pracy. Tak przynajmniej wynika z ich deklaracji. Zatem te 7% bezrobotnej młodzieży to bardzo trudna do aktywizacji grupa, którą charakteryzuje rzeczywiste niekorzystne położenie materialne. Dodatkowo jest to grupa wskazująca na deficyty w umiejętnościach poszukiwania pracy oraz wykazująca mniejszą skłonność do podnoszenia własnych kwalifikacji.

Tabela 11. Charakterystyka bezrobotnych biernych

Wartość	Wskaźniki sytuacji biernych bezrobotnych
100%	Zostało uznanych za niezorientowanych na pozyskanie pracy.
1894 zł	Minimalna akceptowalna pensja przy hipotetycznym podjęciu pracy wobec wartości przeciętnej równej 1568 zł.
2,79	Wartość wskaźnika trudności czynności związanych z poszukiwaniem pracy (wobec 2,11 dla osób nie będących biernymi).
2,23	Wartość wskaźnika orientacji pro-edukacyjnej (wobec 2,97 dla osób nie będących biernymi).
32%	Szacowane subiektywne prawdopodobieństwo uzyskania pracy (wobec 64% dla osób nie będących biernymi).

3.6. *Opinie o nowych rozwiązaniach instytucjonalnych dla bezrobotnej młodzieży*

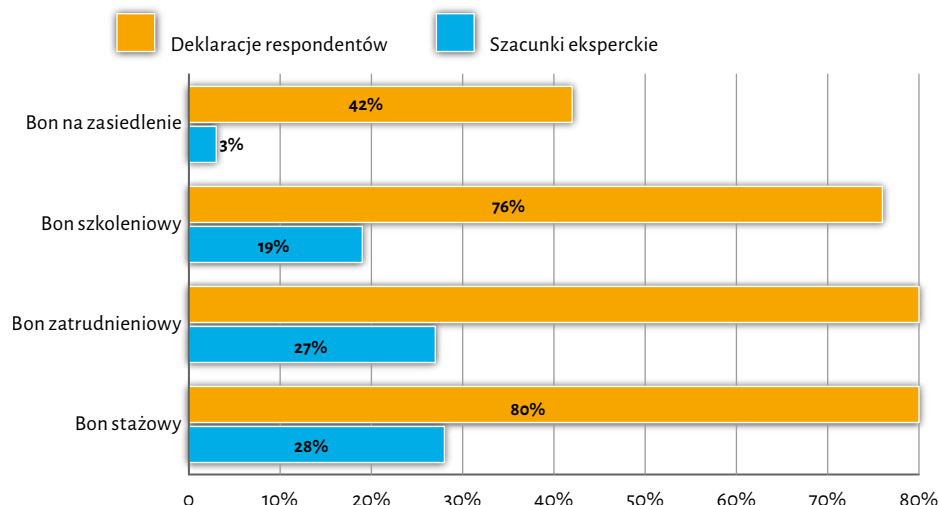
Odrębnym zagadnieniem jakie zostało poruszone w trakcie realizacji badania, były opinie bezrobotnej młodzieży o instrumentach jakie może zastosować PUP w celu poprawy sytuacji swoich klientów. Oceniana gama instrumentów to przede wszystkim te wynikające z nowelizacji ustawy O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Są to rozwiązania, które opierają się na indywidualnym zaangażowaniu bezrobotnych w poszukiwanie pracy. Nowe rozwiązania w postaci bonów przeznaczone są dla tych osób, które po pierwsze mają sprecyzowane oczekiwania, a po drugie są skłonne do samodzielnego działania. Mając na uwadze, że nowelizacja ustawy została wprowadzona stosunkowo niedawno, respondentom przybliżono ideę poszczególnych rozwiązań prosząc o wyrażenie stopnia zainteresowania danym rozwiązaniem. W takich okolicznościach informacja o poszczególnych formach wsparcia musiała być skrótowa a jednocześnie możliwie precyzyjna. Innymi słowy realizacja badania była pośrednio również kampanią informacyjną.

Przeprowadzone badanie wskazuje na potencjalnie bardzo duże zainteresowanie nowymi formami wsparcia. Zaznaczyć jednak należy, że są to deklaracje, które prawdopodobnie nie są poparte gruntowną wiedzą z zakresu zasad przyznawania poszczególnych bonów. W wielu przypadkach treść pytania mogła być jedynym źródłem wiedzy w omawianym zakresie, dlatego też same deklaracje bezrobotnych należy przyjmować z dystansem. Jak wskazują wyniki, generalnie największe zainteresowanie odnotowano w przypadku bonu zatrudnieniowego oraz stażowego (łącznie 80% zdecydowanie lub umiarkowanie zainteresowanych respondentów). W dalszej kolejności plasuje się bon szkoleniowy (76%), a prawdopodobnie najmniej popularnymi rozwiązaniami będą dotacje na podjęcie działalności gospodarczej (47%) oraz bon na zasiedlenie (42%). Wyniki te wskazują na ogólny pozytywny odbiór nowowprowadzonych rozwiązań, przy czym w przypadku bonów zatrudnieniowego, stażowego oraz szkoleniowego ponad 30% respondentów wykazuje zdecydowane zainteresowanie.

Te optymistyczne deklaracje można jednak częściowo zweryfikować w oparciu o pozostałe informacje, jakie pozyskano w trakcie badania bezrobotnych. Innymi słowy pośrednio można oszacować wielkość grupy, którą można byłoby uznać za prawdopodobnie rzeczywiście zainteresowaną poszczególnymi rozwiązaniami. W tym wypadku kluczowe są wskaźniki odwołujące się do własnego zaangażowania w zmianę sytuacji na rynku. Dlatego też za osoby prawdopodobnie rzeczywiście zainteresowane bonami uznano te, które wykazują orientację pro-zatrudnieniową, i wskazują zdecydowane zainteresowanie daną formą wsparcia.

W przypadku bonu szkoleniowego dodatkowo uwzględniono odpowiednio wysoki poziom orientacji pro-edukacyjnej, a w odniesieniu do bonu na zasiedlenie respondenci wyrażają akceptację pracy wymagającą zmiany miejsca zamieszkania.

Wykres 9. Zainteresowanie nowymi formami wsparcia dla bezrobotnych

Przeprowadzona analiza wskazuje, że zainteresowanie nowymi formami wsparcia oferowanymi przez publiczne służby zatrudnienia jest ograniczone, niemniej jednak wyraźne. Próbuąc wskazać na czynniki, od których uzależnione jest zainteresowanie poszczególnymi instrumentami, należy wskazać na pewną stałą triadę cech. Jest to przede wszystkim poziom wykształcenia, czas trwania bezrobocia oraz optymizm. Są to cechy, które łączą się ze sobą w sposób bezpośredni lub pośredni. W przypadku wykształcenia należy podkreślić, że przede wszystkim ukończenie szkoły wyższej jest stymulatorem skłonności do wykorzystania nowych form wsparcia. Dotyczy to również (choć w mniejszym stopniu) wykształcenia ogólnokształcącego. W przypadku innych poziomów wykształcenia nie obserwuje się wyraźnej tendencji. Wykształcenie jest także stymulatorem czasu trwania w bezrobociu. Im jest ono wyższe, tym krótszy czas trwania w bezrobociu, a czas ten z kolei wpływa na skłonność do zainteresowania nowymi formami wsparcia. Następstwa długotrwałego pozostawania bez pracy w wymiarze psychologiczno-społecznym niestety prowadzą do zarzucenia, czy też obniżenia aktywności w zmianie własnego położenia. Efektem jest oczywiście tendencja do wycofania.

Ostatnim elementem składowym jest skala optymizmu. Ustalono, że osoby charakteryzujące się ponadprzeciętną wiarą w to, że w najbliższym czasie uda im się pozyskać pracę, wykazują znacznie wyższe zainteresowanie omawianymi instrumentami. Optymizm jednak związany jest z czasem trwania bezrobocia. Ulega zmniejszeniu w przypadku jego przedłużania się. Zatem w obliczu powyższych ustaleń jedyną możliwością zwiększania zainteresowania gamą nowych form wsparcia będącą w zasięgu PSZ jest uniemożliwienie popadnięcia w długotrwałe bezrobocie. Innymi słowy rolą PUP powinno być podtrzymywanie fazy optymizmu związanej z początkowym okresem rejestracji.

Wskazaną triadę cech w przypadku bonu stażowego należy uzupełnić o płeć. Kobiety nieco częściej wykazują zainteresowanie tym instrumentem niż mężczyźni. Tendencja ta jest też zgodna z dotychczasowymi analizami, które wskazują, że to kobiety częściej są wyłączone z rejestrów PUP w związku z podjęciem stażu (uczestnictwa w programach na zasadach wcześniejszych niż te wprowadzone nowelizacją ustawy)¹¹.

¹¹ Efektywność wybranych instrumentów aktywnej polityki rynku pracy w latach 2008-2011, WUP Opole, Diagnoza efektywności staży, str. 10 źródło: http://www.wup.opole.pl/dokumenty/Efektywnosc_wybranych_instrumentow_aktywnej_polityki_ryнку_pracy_w_latach_2008_2011.pdf

4. PODSUMOWANIE

Zrealizowany projekt badawczy pozwolił na opis sytuacji specyficznej kategorii bezrobotnych osób jaką jest młodzież, rozumiana jako osoby w wieku 18-24 lata. Najistotniejsze fakty z przeprowadzonego badania zilustrować można w kilku aspektach.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna

- 83% bezrobotnej młodzieży mieszka z rodzicami.
- 17% respondentów uznano za wykluczonych z rynku pracy. Oznacza to jednocześnie długotrwałe pozostawanie bez pracy i pośrednie lub bezpośrednie korzystanie ze świadczeń socjalnych.
- ¼ bezrobotnej młodzieży wykonuje pracę nierejestrowaną, z czego dla 10% jest to ważne źródło dochodu.
- Znaczna część bezrobotnej młodzieży pesymistycznie postrzega swoją najbliższą przyszłość. 1/5 z badanych szacuje prawdopodobieństwo swojego zatrudnienia na mniej niż 50%.

Kapitał ludzki

- Bezrobotna młodzież na tle ogółu bezrobotnych charakteryzuje się znaczącym brakiem doświadczenia zawodowego oraz wyraźnym brakiem kwalifikacji zawodowych.
- Deklarowane umiejętności poszukiwania pracy przy wykorzystaniu zróżnicowanych źródeł oraz umiejętność sporządzania dokumentów aplikacyjnych są stosunkowo wysokie. Największe trudności występują w przypadku umiejętności zachowania się w czasie rozmowy kwalifikacyjnej.
- Z deklaracji wynika, że 50% bezrobotnej młodzieży jest gotowa do podnoszenia własnych kwalifikacji, nawet kosztem własnych nakładów finansowych.

Preferencje zatrudnienia

- Minimalna stawka, za jaką młodzież podjęłaby się pracy to 1590 złotych netto miesięcznie.
- 29% badanych skłonnych byłoby podjąć się pracy poza miejscem zamieszkania.
- Przeciętna akceptowalna odległość dojazdu do pracy to 25 kilometrów.
- 69% spośród respondentów byłoby skłonnych zaakceptować pracę na pół etatu.

Zaangażowanie w poszukiwanie pracy

- 67% spośród badanych to osoby, które zostały uznane za zorientowane na podjęcie pracy. Oznacza to, że chcą pracować, są gotowe do podjęcia pracy oraz wykazują zaangażowanie w poszukiwanie zatrudnienia.

-
- 7% badanych zostało uznanych za biernych tj. w ostatnim czasie nie wykazywało aktywności w poszukiwaniu pracy i jednocześnie zamiast pracy zarobkowej preferowałoby wsparcie socjalne.
 - Zainteresowanie nowymi instrumentami aktywnej polityki rynku pracy wprowadzonymi nowelizacją ustawy O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy jest ograniczone. Szacunki eksperckie wskazują, że 28% zainteresowanych byłaby bonem stażowym, 27% bonem zatrudnieniowym, 19% bonem szkoleniowym, 3% bonem na zasiedlenie.

Zróżnicowanie terytorialne

- W wyniku analizy dostępnych danych z zakresu bezrobocia rejestrowanego ustalono, że sytuacja bezrobotnej młodzieży nie jest jednakowa w całym województwie. Wyodrębniono pięć grup powiatów:
 - Klasa I – relatywnie najkorzystniejsza sytuacja: Opole oraz powiat opolski.
 - Klasa II – relatywnie dobra sytuacja: powiat oleski oraz powiat krapkowicki.
 - Klasa III – sytuacja przeciętna: powiaty nyski, prudnicki, strzelecki.
 - Klasa IV – relatywnie trudna sytuacja: powiaty brzeski, namysłowski, kluczborski.
 - Klasa V – najtrudniejsza sytuacja: powiat głubczycki.

Informacje uzyskane z analizy danych zastanych oraz w wyniku sondażu wskazują na czynniki, które stanowią przeszkodę w pełnym uczestnictwie młodzieży w rynku pracy. W związku z tym wsparcie należałoby adresować do tych osób, które doświadczają obiektywnych trudności i jednocześnie wykazują zainteresowanie podjęciem pracy. Wydaje się, że w takich okolicznościach przede wszystkim należałoby uzupełniać pewne deficyty. Dotyczy to zatem:

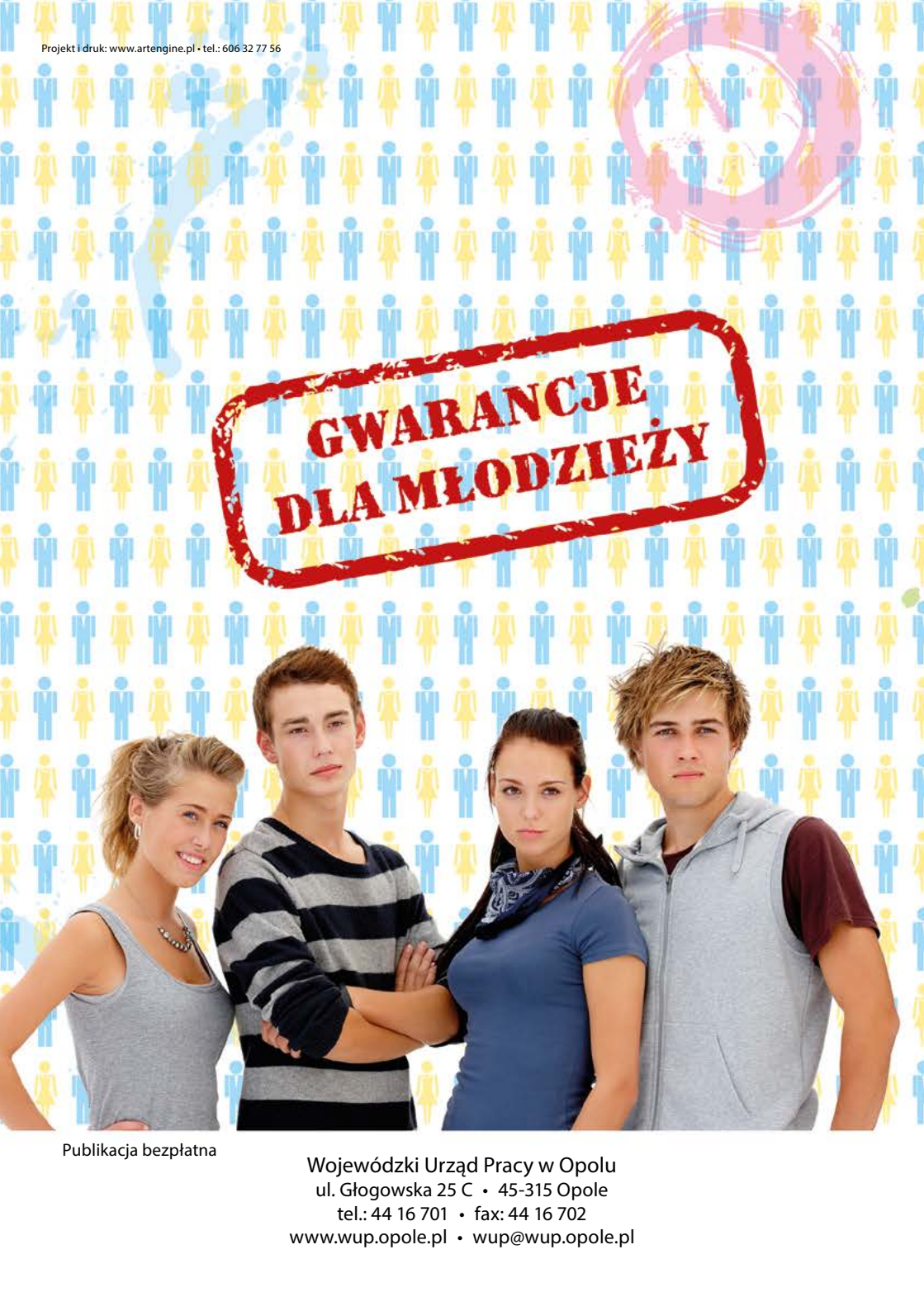
1. Osób, które nie posiadają kwalifikacji zawodowych i wykazują zainteresowanie podjęciem pracy. Szacunkowo jest to około 19% młodzieży. Ustalono, że posiadanie kwalifikacji zawodowych zwiększa prawdopodobieństwo własnego zaangażowania w poszukiwanie pracy. Dlatego też w zaistniałej sytuacji spośród dostępnych instrumentów PSZ adekwatne wydają się przede wszystkim szkolenia zawodowe.
2. Osób, które nie posiadają doświadczenia zawodowego i wykazują zainteresowanie podjęciem pracy. Szacunkowo jest to około 15% młodzieży. Zrealizowane badanie wskazuje, że doświadczenie zawodowe wpływa dodatnio na samodzielne poszukiwanie pracy. W związku z tym stosownymi instrumentami mogą być staże zawodowe.
3. Osób, które zarówno nie posiadają kwalifikacji jak i doświadczenia zawodowego i jednocześnie wykazują zainteresowanie podjęciem pracy. Szacunkowo jest to 11% młodzieży. Instytucjonalnym rozwiązaniem może być tu przykładowo realizacja programu przygotowania zawodowego.

-
4. Osób, które deklarują trudności w poszukiwaniu pracy, tj. mają problemy np. z formułowaniem dokumentów aplikacyjnych. Jest to szacunkowo 8% młodzieży. W tym wypadku proponuje się szkolenia z zakresu aktywnego poszukiwania pracy wykorzystującego różne kanały informacyjne oraz te dotyczące sporządzania dokumentów aplikacyjnych.
 5. Kobiet posiadających dzieci, deklarujących chęć podjęcia pracy, ale jednocześnie nie poszukujących zatrudnienia. Jest to wąska grupa (ok. 2% ogółu kobiet), w przypadku której obiektywną trudnością jest prawdopodobnie trudność w zabezpieczeniu opieki nad potomstwem. W tym przypadku rozwiązaniem może być zagwarantowanie tej opieki, co umożliwiłoby aktywne poszukiwanie pracy i (lub) ewentualne uzupełnianie deficytów.

Odrębną kategorią osób, które wymagałyby wsparcia są:

- ➔ Osoby uznane za wykluczone z rynku, w tym zwłaszcza bierne. Szacunkowo jest to 7% młodzieży, która w sposób bezpośredni lub pośredni uzależniona jest od świadczeń pomocy społecznej. Przeprowadzone badanie wskazuje, że wykluczenie wpływa na obniżenie własnego zaangażowania w poszukiwanie pracy. W takiej sytuacji proponuje się program zróżnicowanego wsparcia zorientowany zwłaszcza na kształtowaniu motywacji oraz wpływający na redukcję ewentualnych deficytów i innych obiektywnych trudności pełnego uczestnictwa w rynku pracy.

W świetle wyników badania proponuje się także profilaktykę prowadzącą do uniemożliwienia popadnięcia w długotrwałe bezrobocie. Następstwa psychologiczno społeczne trwałego pozostawania bez pracy związane są ze zmniejszeniem się posiadanego kapitału ludzkiego oraz obniżeniem skłonności do samodzielnego działania związanego ze zmianą własnego położenia na rynku pracy. To drugie zjawisko zostało potwierdzone w przypadku bezrobotnej młodzieży i współwystępuje z biernością. Profilaktyka wymagałaby zatem pozyskania przez realizatora projektu narzędzia wskazującego na ryzyko popadnięcia danej osoby w długotrwałe bezrobocie (narzędzie takie jest dostępne nieodpłatnie, a jego opis znajduje się pod adresem: <http://www.bezrobocie12plus.umk.pl>) oraz podjęcie szeregu działań podtrzymujących fazę optymizmu związaną z pierwszym okresem trwania w bezrobociu.

GWARANCJE DLA MŁODZIEŻY

Publikacja bezpłatna

Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu
ul. Głogowska 25 C • 45-315 Opole
tel.: 44 16 701 • fax: 44 16 702
www.wup.opole.pl • wup@wup.opole.pl